

**VILNIAUS UNIVERSITETAS
ŠIAULIŲ AKADEMIJA**

MUZIKOS PEDAGOGIKOS MAGISTRO STUDIJŲ PROGRAMA

ROKAS GRAŽYS

Magistrantūros studijų baigiamasis darbas

**IKIMOKYKLINIO IR PRIEŠMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ
SAVIRAIŠKOS SKATINIMO GALIMYBĖS MUZIKINIŲ UGDYMU**

Darbo vadovas (-ė): prof. dr. Diana Strakšienė

Šiauliai, 2021

**Studijuojančiojo, teikiančio baigiamąjį darbą,
GARANTIJA**

WARRANTY of Final Thesis

<i>Vardas, pavardė Name, Surname</i>	Rokas Gražys
<i>Padalinys Faculty</i>	Šiaulių akademija Šiauliai Academy
<i>Studijų programa Study Programme</i>	Muzikos pedagogikos magistro studijų programa Music pedagogy master's degree
<i>Darbo pavadinimas Thesis topic</i>	Ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų saviraiškos skatinimo galimybės muzikiniu ugdymu The possibilities of stimulating self-expression via musical education of preschool aged children
<i>Darbo tipas Thesis type</i>	Baigiamasis darbas Final Thesis

Garantuoju, kad mano baigiamasis darbas yra parengtas sąžiningai ir savarankiškai, kitų asmenų indėlio į parengtą darbą nėra. Jokių neteisėtų mokėjimų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

I guarantee that my thesis is prepared in good faith and independently, there is no contribution to this work from other individuals. I have not made any illegal payments related to this work.

Šiame darbe tiesiogiai ar netiesiogiai panaudotos kitų šaltinių citatos yra pažymėtos literatūros nuorodose.

Quotes from other sources directly or indirectly used in this thesis, are indicated in literature references.

Aš, Rokas Gražys, pateikdamas (-a) šį darbą, patvirtinu (pažymėti)
I, Rokas Gražys, by submitting this paper confirm (check)

**Embargo laikotarpis
Embargo Period**

Prašau nustatyti šiam baigiamajam darbui toliau nurodytos trukmės embargo laikotarpį:
I am requesting an embargo of this thesis for the period indicated below:

_____ mėnesių / months
(embargo laikotarpis negali viršyti 60 mėn. / an embargo period shall not exceed 60 months).

Embargo laikotarpis nereikalingas / no embargo requested.

Embargo laikotarpio nustatymo priežastis / Reason for embargo period:

Gražys R. Ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų saviraiškos skatinimo galimybės muzikiniu ugdymu: muzikos pedagogikos magistro studijų baigiamasis darbas / vadovė prof. dr. D. Strakšienė; Vilniaus universitetas Šiaulių akademija. – Šiauliai, 2021.

SANTRAUKA

Darbe aptariama saviraiškos samprata bei jos reikšmė ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus tarpsnyje, atskleidžiant ikimokyklinio/priešmokyklinio amžiaus vaikų saviraiškos skatinimo galimybes muzikiniu ugdymu. Magistro darbo tikslas – atskleisti ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų saviraiškos skatinimo galimybes muzikiniu ugdymu. Darbo tikslui pasiekti išsikelti šie uždaviniai: išanalizuoti ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus ugdytinių muzikinio ugdymo sampratą, tikslus ir uždavinius; apžvelgti ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų amžiaus tarpsnį; išryškinti saviraiškos reikšmę ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus tarpsnyje; aptarti muzikinio ugdymo veiklas, skatinančias ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus mokinių saviraišką; ištirti ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų saviraiškos skatinimo muzikiniu ugdymu galimybes. Tyrimo objektas – ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų saviraiškos skatinimas muzikiniu ugdymu. Tyrimas atliktas 4 Mažeikių miesto lopšeliuose-darželiuose, naudojant anketinės apklausos metodą.

Išanalizavus mokslinę literatūrą, švietimo dokumentus ir atlikto tyrimo rezultatus gautos tokios išvados: muzikinis ugdymas – neatsiejama ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų kompleksinio ugdymo sistemos dalis. Šalies švietimas visose grandyse yra orientuotas į vertybinį aspektą, kurio pamatas – formuoti įvairiapusę asmenybę. Ikimokyklinis ir priešmokyklinis vaikų amžiaus tarpsnis yra vienas pagrindinių žmogaus gyvenimo etapų, kai vyksta asmenybės formavimasis, todėl tam labai svarbu užtikrinti tinkamas sąlygas, t.y. lavinti vaiką socialiniu, emociniu bei fiziniu aspektais. Saviraiška – tai žmogaus troškimas save realizuoti, tai kas jis potencialiai yra. Šis poreikis yra aukščiausias poreikių hierarchijos piramidėje bei pasireiškia tuomet, kai visi kiti žemesnieji poreikiai yra patenkinti. Siekiant visavertės muzikinio ugdymo naudos atliepiant vaikų saviraišką, būtina laikytis muzikinio ugdymo kompleksiskumo. Ugdytinio saviraišką skatinantys veiksniai - ugdymo aplinka, ikimokyklinio/priešmokyklinio ugdymo pedagogai, meninio/muzikinio ugdymo pedagogas, jo organizuojamos pamokos struktūra bei įstaigos ar rajono koncertai, šventės, renginiai, kuriuose sudarytos sąlygos vaikui save išreikšti.

Gražys R. "The possibilities of stimulating self-expression via musical education of preschool aged children": the final thesis of Master's Degree in music pedagogy / coordinator prof. doc. D. Strakšienė; Vilnius University, Šiauliai Academy. – Šiauliai, 2021.

SUMMARY

The concept of self-expression and its meaning in the stage of preschool age is discussed in this thesis, revealing the possibilities of stimulating self-expression via musical education of preschool aged children. The goal of the Master's Degree thesis – to reveal the possibilities of stimulating self-expression via musical education of preschool aged children. In order to achieve the goal, these tasks were set: to analyze the concept of musical education for preschool aged children, its goals and tasks; to overlook the stage of preschool age; to highlight the meaning of self-expression in the stage of preschool age; to discuss the activities of musical education, that stimulate the self-expression of preschool aged students; to examine the possibilities of stimulating self-expression via musical education of preschool aged children. The object of the research – the possibilities of stimulating self-expression via musical education of preschool aged children. The research was completed in four kindergartens in Mazeikiai, using a questionnaire.

After analyzing scientific literature, educational documents and the results of the completed research, these conclusions were made: for preschool aged children musical education is an integral part of the complex educational system. The state's education in all fields is orientated into valuable aspect – to form a versatile personality. The stage of preschool age is one the most important stages in one's life, when the personality is being formed, that is why it is very important to ensure appropriate conditions, to educate the child in social, emotional and physical aspects. Self-expression is a one's desire to realize themselves into who they potentially are. This need is at the highest point of the pyramid of the hierarchy of needs and it emerges when all of the lower needs are satisfied. While seeking for full-pledged benefits of musical education that is oriented to children's self-expression, it is necessary to maintain the complexity of musical education. The factors that stimulate the student's self-expression are: educational surroundings, the teachers of preschool education, the music teacher, the structure of the lesson organized by the music teacher and concerts, festivals, events organized by the institution or district where the children have the conditions for their self-expression.

TURINYS

ĮVADAS.....	6
1. IKIMOKYKLINIO IR PRIEŠMOKYKLINIO MUZIKINIO UGDYMO AKTUALIJOS DABARTINĖJE LIETUVOS ŠVIETIMO SISTEMOJE	9
1.1. Muzikinio ugdymo samprata ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo kontekste	9
1.2. Ikimokyklinio ir priešmokyklinio muzikinio ugdymo veiklos formos.....	11
1.3. Ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų psichofiziologinio raidos tarpsnio apžvalga	13
1.4. Ugdytinių saviraiškos galimybės muzikiniuose užsiėmimuose ikimokyklinio/priešmokyklinio ugdymo įstaigoje	15
2. SAVIRAIŠKOS REIKŠMĖ IKIMOKYKLINIO IR PRIEŠMOKYKLINIO AMŽIAUS TARPSNYJE	18
2.1. Saviraiškos samprata	18
2.2. Saviraiškos aspekto reikšmė ikimokykliniame ir priešmokykliniame amžiuje	21
2.3. Motyvai lemiantys pozityvią vaiko saviraišką.....	23
2.4. Muzikinio ugdymo veiklos, skatinančios ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus mokinių saviraišką	25
3. IKIMOKYKLINIO IR PRIEŠMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ SAVIRAIŠKOS SKATINIMO MUZIKINIŲ UGDYMU GALIMYBIŲ TYRIMAS.....	29
3.1. Tyrimo metodologijos pagrindimas.....	29
3.2. Tyrimo duomenų analizė	32
IŠVADOS.....	49
METODINIŲ LEIDINIŲ LITERATŪROS SĄRAŠAS	52
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	53
PRIEDAI	57

IVADAS

Darbo temos aktualumas. Šiandieninėje ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo edukacinėje erdvėje išryškėja įvairiapusiškas, darnus ir harmoningas vaiko asmenybės ugdymas. Siekiama įtvirtinti nuostatą, kad vaikas yra savo tobulėjimo, saviugdos proceso subjektas, o paties jo aktyvumas, individualumas bei saviraiška pedagoginėje sąveikoje yra patys svarbiausi aspektai jo raidos vystymosi ir asmenybės tobulėjimo atžvilgiu.

Kad vaikas gautų pilnavertį ugdymą, yra labai svarbu ugdyti jį visapusiškai. Produktyvus kompleksinis vaiko ugdymas lemia jo tobulėjimą, asmenybės formavimąsi. Viena tokių veiklų – muzikinis ugdymas. Muzikinė vaiko veikla – aktyvus bei specifinis vaiko santykis su muzika, skatinantis tam tikrus vidinius procesus. Per emocijas ir nuotaiką, muzika pažadina sąmonę, sukelia tam tikrų minčių, atitinkamų muzikinių įspūdžių (Katinienė, Vaičienė, 2001).

Muzikinio ugdymo vaidmuo ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo kontekste, šiandien yra kur kas svarbesnis, negu muzikinių gebėjimų ugdymas. Vis daugiau kalbama apie muzikinio ugdymo įtaką vaikų psichosocialinei ir kognityvinei raidai, todėl ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo diskurse, muzikinis ugdymas yra daugiafunkcinis. Literatūroje daug diskutuojama apie tai, kodėl svarbus muzikinis ugdymas ikimokyklinio amžiaus vaikams ir kodėl pastarasis turi būti svarbi šio amžiaus vaikų saviraiškos galimybių priemonė (Chou, Chu, 2017). Todėl būtina išsiaiškinti, kaip muzikinis ugdymas ikimokykliniame/priešmokykliniame amžiuje atliepia vaikų saviraišką.

Ikimokyklinio amžiaus vaikų tarpsnyje, saviraiška yra vienas kertinių ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pagrindų, traktuojamų per kūrybiškumo, individualumo prizmę. M. Sutter ir M. Kocher (2012) akcentuoja, kad ikimokyklinio amžiaus vaikams, saviraiškos galimybė yra ypatingai svarbi kaip sąlyga augti nesuvaržytam, atrasti save, pažinti aplinką. Tiksliau tariant, saviraiška yra vienas pagrindinių vaiko poreikių, kadangi vaikams ypatingai svarbu išreikšti su juos supančiu pasauliu susijusias emocijas ir žinias.

Vienas pagrindinių motyvų, lemiantis pozityvią vaiko *saviraišką* ugdyme, tai pedagogo pastangos pasikliauti ugdytinių *saviraiškos* siekimu. Mokytojas turi vadovautis prielaidomis, kad vaikas nori mokytis, augti, siekti, atrasti ir trokšta kurti, išreikšti save. Todėl, vienu pagrindinių mokytojo uždavinių, turi tapti asmeninių santykių užmezgimas su vaiku, sukuriant tokią atmosferą, kurioje visiškai atsiskleistų natūralūs ugdytinių poreikiai (Rogers, 2005).

Bene geriausiai šiuos ugdymo tikslus patenkina meninis/muzikinis ugdymas. Lietuvos Respublikos ir Mokslo Ministerijos (2015) bendrosiose programose teigiama, kad šiuolaikiniame

ugdyme meninio ugdymo reikšmė itin didelė, siekiant kurti kompetetingą ir kūrybingą žinių visuomenę. Tokioje visuomenėje svariu veiksniu tampa ne tik savęs ir kitų pažinimo įgūdžiai, tačiau taip pat atsiveria platus meninės ir estetiškos saviraiškos spektras.

Tyrimo problema. Muzikinio ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo nauda asmenybei, jos brandai bei kultūrinimui apibrėžiama ne tik švietimo dokumentuose (Lietuvos Respublikos ir Mokslo Ministerija, 2015; Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministras, 2020; Lietuvos švietimo reformos gairės, 1993; Metodinės rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo programai rengti; 2006; Vaikų ir jaunimo kultūrinio ugdymo koncepcija, 2008 ir kt.), metodinių leidinių autorių darbuose (Katinienė, 1976, 1978, 1981, 1985, 1988, 1992, 1998, 2001; Monkevičienė, 1993, 1995, 1997; Textor I. B., 2001; Vaičienė A., 2000, 2001, 2010 ir kt.), kur skiriamas nepaprastai didelis dėmesys ugdytinio saviraiškai, bet vis aktualesniu tampa mokslininkų darbuose (Campbell, 2005; Zhang, 2018; Rogers C. R., 2005; Šečkuvienė H., 2004; Restrygina A., 2007 ir kt.). Tačiau, nepaisant paminėtų autorių įdirbio, analizuojant ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų saviraišką muzikiniu ugdymu, pasigendama naujesnių mokslinių tyrimų, metodinės bei mokslinės literatūros, nagrinėjančios ikimokyklinį ir priešmokyklinį muzikinį ugdymą, kaip vaikų saviraišką skatinantį veiksnį, todėl tai galima traktuoti kaip aktualią pedagoginę problemą.

Tyrimo objektas – ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų saviraiškos skatinimas muzikiniu ugdymu.

Tyrimo tikslas – atskleisti ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų saviraiškos skatinimo galimybes muzikiniu ugdymu.

Tyrimo uždaviniai:

- 1) išanalizuoti ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus ugdytinių muzikinio ugdymo sampratą, tikslus ir uždavinius;
- 2) apžvelgti ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų amžiaus tarpsnį;
- 3) išryškinti saviraiškos reikšmę ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus tarpsnyje;
- 4) aptarti muzikinio ugdymo veiklas, skatinančias ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus mokinių saviraišką;
- 5) ištirti ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų saviraiškos skatinimo muzikiniu ugdymu galimybes.

Darbo naujumas ir reikšmingumas. Šiandieniniame ugdyme vis dažniau susiduriama su *saviraiškos* sąvoka. Šis reiškinys vis labiau populiarėja tarp pedagogų, o tuo pačiu ir kelia nemažai susirūpinimo – kaip tai skatinti. Vaiko saviraiška – savaiminis procesas, kurį pedagogas gali

stimuluoti, paskatinti. Į šį procesą turėtų būti kreipiamas dėmesys jau ankstyvosios vaiko raidos etapuose. Kadangi muzikinis ugdymas neatsiejama ikimokyklinio/priešmokyklinio ugdymo programos dalis, šiuo darbu siekiama išsiaiškinti, kaip ikimokyklinio/priešmokyklinio amžiaus vaiko saviraišką gali skatinti muzikinis ugdymas. Ši tema mokslinėje literatūroje sutinkama itin retai, todėl darbas turėtų būti labai reikšmingas meninio/muzikinio ugdymo pedagogams, dirbantiems ikimokyklinio/priešmokyklinio ugdymo įstaigose.

Tyrimo metodai. Mokslinės literatūros, metodinių leidinių bei švietimo sistemos dokumentų analizė, anketinė apklausa. Empiriniai duomenys buvo apdoroti, naudojant SPSS (Statistical Package for Social Science) ir MS Excel (Microsoft Office Excel) kompiuterines programas.

Tyrimo bazė ir imtis. Tyrimui atlikti buvo naudojamas anketinės apklausos metodas, kurio pagrindinis tikslas buvo išsiaiškinti respondentų požiūrį į tyrimo objektą – ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų saviraiškos skatinimo galimybes muzikiniu ugdymu. Anketos pagrindą sudaro uždari klausimai, reitingavimo lentelė ir vienas atviro tipo klausimas. Anketos buvo skirtos ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogams. Tyrimas buvo atliktas 4-uose Mažeikių miesto darželiuose (Mažeikių lopšelis-darželis „Eglutė“, Mažeikių lopšelis-darželis „Delfinas“, Mažeikių lopšelis-darželis „Gintarėlis“, Mažeikių lopšelis-darželis „Žilvitis“). Tyrime dalyvavo 99 ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogės iš minėtų įstaigų.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro įvadas, 2 dalys (teorinė ir empirinė), 3 skyriai, 10 poskyrių, išvados, metodinių leidinių literatūros sąrašas, mokslinės literatūros sąrašas, 1 priedas (anketinės apklausos pavyzdys). Darbo teorinėje dalyje patalpintos 2 lentelės, 1 paveiklas. Darbo empirinėje dalyje paskelbtos 8 tyrimo duomenų lentelės ir 5 paveikslai.

Darbo aprobacija:

- 2021 m. gegužės 11 d., Mažeikių švietimo centro organizuotame seminare, pristatytas pranešimas magistro darbo tema ilgalaikės kvalifikacijos tobulinimo programos „Gabių vaikų atpažinimas ir ugdymas ikimokykliniame amžiuje“ 6 ak. val. trukmės III modulio gerosios patirties renginyje „Gabių vaikų ugdymo ir intelekto plėtojimo galimybės Mažeikių lopšelyje-darželyje „Eglutė“ (pažymos nr. 1017).
- 2021 m. gegužės 20 d., Vilniaus universiteto Šiaulių akademijos edukologijos instituto organizuotoje studentų mokslinių darbų konferencijoje, pristatytas pranešimas magistro darbo tema (pažymėjimo nr. MVG-VUŠA-2021-452).

1. IKIMOKYKLINIO IR PRIEŠMOKYKLINIO MUZIKINIO UGDYMO AKTUALIJOS DABARTINĖJE LIETUVOS ŠVIETIMO SISTEMOJE

Siekis užtikrinti į vaiką orientuotą ugdymą, pripažįstant jį lygiaverčiu ugdymo proceso partneriu bei laiduoti kokybišką ikimokyklinį vaiko ugdymąsi keičia požiūrį į ikimokyklinio ugdymo programą. Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programa vis labiau suprantama kaip visuma, kurioje yra numatyti vaikų ugdymo tikslai, uždaviniai, rezultatai, ugdymo ir ugdymosi turinys, ugdymo proceso dalyvių sąveika, pedagoginės strategijos, ugdymosi aplinka ir priemonės (koku būdu siekiami ugdymosi rezultatai) bei vaiko pasiekimų ir pažangos vertinimas (Švietimo ir mokslo ministerijos švietimo aprūpinimo centras, 2015). Šiais kriterijais remiamasi ir šių dienų ikimokykliniame bei priešmokykliniame muzikiniame ugdyme.

1.1. Muzikinio ugdymo samprata ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo kontekste

Vaikų ugdymui darželiuose rekomenduojama kompleksinio ugdymo sistema. Ji teikia optimalias sąlygas ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo tikslų realizavimui, laikantis pagrindinių švietimo reformos principų. Kita vertus, ikimokyklinio ugdymo pedagogai savo nuožiūra gali rinktis ir kitus ikimokyklinio ugdymo metodus, kurie yra propoguojami toje švietimo įstaigoje, tačiau ugdymo sistemos pasirinkimo ir sprendimų teisingumą, lankstumą rodo darbo rezultatai (Monkevičienė, 1993). L. Aleksiupienė (2012) akcentuoja, kad kuo jaunesnio amžiaus vaikai yra įtraukiami į muzikinį ugdymą, tuo geresni užtikrinami vaiko pasiekimai ir raida ilgalaikiu laikotarpiu, o tai svarbu mokyklai besiruošiančių vaikų mokymosi rezultatams.

Vaiko muzikinis ugdymas siejamas su kultūros ištakomis. Šiomis kultūros teorijomis remiasi ir Lietuvos švietimo reformos koncepcija. Pagal ją šalies švietimas visose grandyse yra orientuotas į gimtosios kultūros, Vakarų Europos ir Skandinavijos šalių demokratinį ugdymo modelių vertybinį aspektą, formuojant įvairiapusę asmenybę. Švietimas koncepcijoje traktuojamas kaip „savita kultūros sritis“, ugdanti žmogų kultūrai per kultūrą. Prioritetinis vaidmuo ugdymo turinyje teikiamas humanistines asmens nuostatas skatinančioms sritims, tokioms kaip kalbos, meno, religijos, etikos ir kt. Ypatingas dėmesys koncentruojamas į *savęs* ir kultūros pažinimo ugdymą (Lietuvos švietimo reformos gairės, 1993). Šie aspektai yra išlikę ir dabartiniame vaikų ugdyme.

Jau ikimokykliniame amžiuje išryškėja didelis vaiko poreikis muzikinei veiklai. Tai visų svarbiausia prielaida jo ugdymui per muziką. Muzika, kaip garsų menas, yra specifinė tautos kultūros dalis, kuri gali prisidėti ne tik prie muzikinio ugdymo, bet ir bendrojo vaiko ugdymo, vertybinių aspektų formavimo. Tinkamai panaudojant įvairių epochų, žanrų profesionaliąją ir liaudies muziką vaikų muzikinėje veikloje, plėtojama ir gilinama estetinė ir dorinė vaiko pasaulėjauta, aplinkos ir gamtos, pažinimas, bendravimo kultūra, *savęs* suvokimas ir vertinimas, taip prisidedama prie fizinės vaiko raidos (Monkevičienė, 1993).

Lietuvoje reguliarus ankstyvasis muzikinis ugdymas, kuriame dalyvauja daugiausia vaikų, vyksta ikimokyklinio/priešmokyklinio ugdymo įstaigose. Ši ankstyvojo muzikinio ugdymo sritis turi savo istoriją, tradicijas, kurias išsamiau aprašė A. Katinienė (1998). Parengtos muzikinio ugdymo programos vaikų darželiams (1978, 1985, 1988). Patys svariausi ir reikšmingiausi A. Katinienės (1976, 1978, 1981, 1988, 1992, 1998) metodiniai ir moksliniai darbai. Autorė išskėlė bendro kultūrinio muzikinio ugdymo svarbą vaiko asmenybei. Jos teigimu, ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikų dvasingumą, didelę svarbą turi meninė veikla, o vaikystėje patirti muzikiniai įspūdžiai, skambėjusios intonacijos žmogui yra svarbios visą gyvenimą. Vaiko dvasingumas yra ugdomas per vertybinį santykį su muzika, įtraukiant ją į įvairią veiklą (meninę, komunikacinę, darbinę, pažintinę, psichomotorinę). Vaiko muzikinis ugdymas įgyvendinamas lavinant vaikų muzikinius gabumus, muzikos atlikimo įgūdžius, žadinant kūrybinę vaizduotę, tenkinant individualius vaiko muzikinius estetinius saviraiškos poreikius, pasitelkiant įvairias muzikavimo rūšis bei skatinant suvokti muzikos vertę (Katinienė, 1998).

Vienas didžiausių Lietuvos sistemos privalumų – ugdymas grindžiamas lietuvių liaudies muzika. Tai ypač vertinga ankstyvajame amžiuje, vaikui įsisavinant pradinę intonacinę žodyną, kuri sudaro ne dirbtinai sudarytos ar vieno žmogaus sukurtos intonacijos, kaip E. Gordono ir C. Orffo sistemose, o gilaus ir turiningo emocinio turinio lietuvių liaudies dainų intonacijos (Šečkuvienė, 2004).

Kaip teigė M. Montesori (1922), labai svarbūs veiksniai muzikiniame vaikų ugdyme – aplinka ir tinkamai paruošta medžiaga. Tai yra pagrindas kūrybinei vaiko veiklai. Muzikuoti skatinanti aplinka turi būti tokia, kuri įgyvendintų laisvės principą, tai yra laisvė pasirenkant patalpą, priemones ir pačią muzikinę veiklą (Textor, 2001).

Apibendrinant, galima teigti, kad šiandieniniame ikimokykliniame ir priešmokykliniame ugdyme trūksta naujai parengtos muzikinio ugdymo programos, mokslinių ir metodinių šaltinių. Randami tik rekomendacinio pobūdžio leidiniai, kurie suteikia laisvę pedagogui muzikinės veiklos

metu. Remiantis autoriais, galima daryti prielaidą, kad visavertis muzikinis vaikų ugdymas yra efektyvus pritaikant kompleksinį ugdymą ir įtraukiant kuo daugiau muzikinių veiklų. Taip pat ikimokyklinis ir priešmokyklinis muzikinis ugdymas traktuojamas ne vien tik muzikinių gabumų tobulinimas, bet ir gilinama estetinė bei dorinė vaiko pasaulėjauta, žadinama kūrybinė vaizduotė bei kultūrinio pažinimo ugdymas.

1.2. Ikimokyklinio ir priešmokyklinio muzikinio ugdymo veiklos formos

Muzikinė vaiko veikla – aktyvus, specifinis vaiko santykis su muzika, skatinantis tam tikrus vidinius procesus. Muzikinė veikla yra viena svarbiausių kultūros sričių, kur susilieja fantazija ir realybė, tai, kas išmokta ir tai, kas paties sukurta. Skirtingai nei kitos meno šakos, muzika turi laikiną *charakterį*, t.y. muzikos kūrinys tęsiasi tam tikrą laiko tarpą, o tuo pat metu vidine klausa yra sekama melodijos slinktis. Per emocijas ir nuotaiką, muzika pažadina sąmonę, sukelia tam tikrų minčių, atitinkamų muzikinių įspūdžių (Katinienė, Vaičienė, 2001).

Ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų muzikinė veikla sudaro vientisą procesą, kuris paremtas kompleksiniu muzikiniu ugdymu. Tokiu būdu vaikas ugdomas visapusiškai. Veiklų formos turi atskiras muzikinio ugdymo rūšis, kurios paremtos specifiniais ugdymo būdais (Monkevičienė, 1995). Šis ikimokyklinio ir priešmokyklinio kompleksinio muzikinio ugdymo būdas taikomas ir šiomis dienomis.

Muzikos klausymas. Ši ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų muzikinės veiklos rūšis laikoma svarbiausia. Ji prieinama vaikams nuo pat pirmųjų gyvenimo dienų, nors neretai tapatinama su muzikos suvokimu. Muzikos klausymo metu vaikams yra suteikiama galimybė pajusti estetines jos savybes. Klausydamiesi muzikos vaikai remiasi nemuzikinių priemonių kontekstu ir muzikine medžiaga, diferencijuodami ryškesnes muzikos išraiškos priemones (dinamiką, tempą, tembrą ir t.t.). Muzikos klausymo ikimokyklininio/priešmokyklinio ugdymo įstaigoje tikslas – lavinti vaikų muzikos suvokimą. Klausantis muzikos, vaiko aktyvumas įgauna kitokį pobūdį ir pasireiškia jo vidiniu pasirengimu suvokti, ne tik klausyti, bet ir girdėti. Tokiu būdu nuo vaikystės yra formuojamas muzikos klausyimosi kultūros pagrindas (muzikos suvokimo, skonio, vertinimo ir t.t.) (Katinienė, Vaičienė, 2001). Muzika, labiau nei kita veikla, formuoja estetinį skonį, interesus bei poreikius muzikai, kadangi vaikų galimybės patiemis muzikuoti yra gana ribotos (Campbell, 2005)

Dainavimas. Tai labiausiai paplitusi veiklos rūšis ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus ugdyme. Ši atlikėjiškos veiklos rūšis nėra tik dainų mokymasis, bet taip pat ir vaiko balso lavinimas

bei saugojimas. Įvairių šalių mokslininkai, tyrinėję muzikinę vaikų veiklą psichologiniu, pedagoginiu, fiziologiniu aspektais, jos įtaką vaiko raidai, dainavimą, vokalizaciją pripažįsta svarbiausia vaikų muzikinių gabumų lavinimo priemone. Tačiau, kad vaikas galėtų padainuoti dainą, pirmiausia jis turi ją išmokti (Monkevičienė, 1995). Pasak A. Katinienės ir A. Vaičienės (2001), to jis negali padaryti be reikiamų vokalinių įgūdžių. Juos įgyti darželyje padeda muzikos pedagogas, kuriam būtina žinoti, balsų vystymosi ypatumus, organizuoti dainavimo mokymą, pagal vaikų balsų savybes parinkti atitinkamą dainų repertuarą bei remtis dainavimo mokymo metodika.

Ritmika (gr. *Rhythmikos* – tolyginis) – mokslas apie ritmą, fizinių pratimų sistema, kurios tikslas yra išugdyti ritmo pajautimą. Pagrindinis ritmikos tikslas – lavinti ritmo jausmą, gebėjimą išreikšti muzikos kūrinio nuotaiką judesiais, sudaryti sąlygas vaikų saviraiškai (Vaičienė, 2000). Pasak A. Katinienės ir A. Vaičienės (2001), ritmas yra glaudžiai susijęs su judesiu, kuris yra smegenų veiklos vidinės raiškos rezultatas. Muzikos ir plastikos (išraiškos) ritmas yra tarpusavyje glaudžiai susiję – juos vienija judesys. Muziką galima priimti ne vien ausimis, bet ir visu kūnu. Tik glaudus muzikos ir judesio ryšys gali užtikrinti pilnavertį vaiko muzikinį ugdymą. Ritmikos turinį darželyje sudaro:

1. ritminiai pratimai;
2. žaidinimai;
3. žaidimai su muzika – rateliai;
4. didaktiniai muzikos žaidimai;
5. šokiai.

Muzikos kūryba ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų tarpsnyje nera tapati profesionaliajai, ji panašesnė į žaidimą su muzika. Tai vaiko saviraiškos skatinimas, jo įvairių kūrybinių galių žadinimas. A. Katinienės ir A. Vaičienės (2001) teigimu, muzikinė kūryba gali išryškėti bet kurioje muzikinėje vaiko veikloje:

1. dainuojant;
2. šokant;
3. grojant;
4. mokantis muzikos rašto;
5. kuriant ritmines, melodines atkarpas.

Kūrybiškumą daugiausia lemia individualios asmenybės savybės (vaizduotė, mąstymo greitumas, tikslumas, lankstumas, išradingumas, konstruktyvumas, smalsumas, motyvacinė įtampa, poreikis nuolat tobulinti savo veiklą), taip pat asmenybės gyvenimo aplinkybės (patyrimas, auklėjimas,

saviugda). Daugelis vaikų yra kūrybingi, tačiau netinkamai juos auklėjant ir mokant kūrybiškumas gali būti užslopintas“ (Bagdonas, Bliumas, 2019).

Grojimas – dar viena aktyvi vaiko muzikinė veikla. Grojant lavėja vaiko tembrinė klausa, ritmo pajautimas, plečiasi žinios apie įvairius muzikinius instrumentus, žadinamas noras muzikuoti. Ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikui svarbu, kad jis pajautų tembrą, sužinotų garsų išgavimo būdą, susidomėtų. Todėl darželyje turi būti įvairių muzikos instrumentų, kad jais groti galėtų visi vaikai, tiek muzikinių užsiėmimų, tiek laisvalaikio (Katinienė, Vaičienė, 2001).

Apibendrinant, galima teigti, kad ikimokykliniame ir priešmokykliniame muzikiniame ugdyme svarbi veiklų įvairovė. Tokio amžiaus vaikams yra sunku išlaikyti dėmesį ilgesnį laiko tarpą, todėl ugdymas paremtas kompleksiskumu. Remiantis autoriais, ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo muzikinėje veikloje yra išskiriamos pagrindinės muzikinės veiklos formos, tokios kaip: muzikos klausymas, dainavimas, ritmika, muzikos kūryba, grojimas. Būtent šiomis veiklomis vaikas yra ugdomas visapusiškai – lavinami ne tik muzikiniai gabumai, bet ir vaiko kūrybiškumas, motorika, socialiniai įgūdžiai, skatinama saviraiška.

1.3. Ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų psichofiziologinio raidos tarpsnio apžvalga

Žmogaus raida ir vystymasis vyksta visą jo gyvenimą, bet pats asmenybės formavimasis vyksta dar vaikystėje, todėl šiuo atveju atsiranda poreikis užtikrinti tinkamas sąlygas tokiam formavimuisi. Kitaip tariant, turėtų būti užtikrintas įvairiapusiškos vaiko raidos įgyvendinimo procesas, siekiant, kad vaikas būtų tinkamai lavinamas tiek socialiniu, emociniu, tiek fiziniu aspektais. Vaikų lavinimas yra įvairiapusis procesas, kurio efektyvumas priklauso nuo tam naudojamų metodų. Todėl lavinant vaikus, naudinga pasirinkti lavinamąsias priemones, tinkamiausias vaikams pagal jų amžiaus tarpsnį. Tai reiškia, kad skirtingo amžiaus vaikų grupėms būdingi ir skirtingi gebėjimai, leidžiantys įsisavinti pažinimo procesus.

K. Visagurskienė ir J. Grigonienė (2016) analizavo vaikų raidos nuo 3 iki 8 metų pažinimo bei emocinius ypatumus. Teigiama, kad šio amžiaus vaikai yra vis geriau išreiškiantys savo mintis ir idėjas, o laki vaizduotė leidžia įvairių veiklų imitacijos atlikimą. Be to, šio amžiaus vaikams būdingas tyrinėjimas bei simbolių atradimas, o aktyvus dalyvavimas organizuojamose veiklose, dažniausiai pasireiškia vaikams kylančiais klausimais, kuriais ieškoma atsakymų – kaip ir kodėl kažkas vyksta. Tai yra natūrali pažinimo išraiška, vaikams bandant pažinti juos supantį pasaulį. Tuo tarpu remiantis

emociniais ypatumais, teigtina, kad šio amžiaus vaikai dažnai yra nestabilaus elgesio, bijo nepažįstamų situacijų. Be to, sparčiai vystosi savivoka, todėl tam naudinga vaikus paskatinti.

R. Pašvenskaitė (2013) analizavo vaikų kognityvinę ir psichologinę raidą. Autorės teigimu, 3-4 metų amžiaus vaikų mąstymas aplenkia kalbos tobulėjimą, todėl tokie vaikai žino ir supranta daugiau negu gali pasakyti. Teigiama, kad būtent nuo 4 metų prasideda intuityvaus mąstymo fazė, kuri, iš esmės, yra primityvi ir vaikas gilinasi tik į vieną situaciją, dar nesugebėdamas suprasti priešastinių ryšių ar kitokių situacijos variantų, atsitikus tam tikriems veiksams. Tarp kitų šio amžiaus vaikams būdingų bruožų, išskiriamas egocentrizmas, kuris, kaip teigiama, pasireiškia vaiko nesugebėjimu suprasti, kad kiti galvoja, jaučiasi ir elgiasi kitaip nei jis. Atitinkamai tai nulemia vaiko supratimą, kad jį supantys daiktai yra gyvi. Visgi, jeigu dar 3 metų vaikui sudėtingiau klasifikuoti objektus, tai apie ketvirtuosius jo gyvenimo metus, daiktų klasifikavimas tampa lengviau suprantamas. Panašius vaikų požymius išskiria ir S. Lesinskienė bei V. Karalienė (2008), teigdamos, kad 2-6 metų vaikams pasaulį pažinti labiausiai padeda simbolinis mąstymas.

R. Jusienė, R. Breidokienė ir D. Butkienė (2014) analizavo keturių metų vaikų raidos ypatumus bei pateikė tyrimo, kuriuo buvo vertinamas keturmečių samprotavimas, rezultatus. Analizuojant buvo naudojamas Raveno Spalvotų progresuojančių matricų testas, kuriuo buvo siekiama nustatyti, kaip vaikas geba atskirti figūras. Atlikus testą, buvo nustatyta, kad bent penktadaliui keturmečių, tyrime dalyvavusių vaikų, toks testas dar yra per sudėtingas. R. Jusienė (2014) teigia, kad 4-6 metų amžiaus vaikai pradeda ieškoti skirtumų, dažniausiai koncentruodamiesi ties dydžio bei formų lyginimo aspektais tarp objektų.

L. S. Vygotsky (2005) nuomone, ne kiekvienas pokytis yra vertinamas kaip raida. Tik bendri psichikos pokyčiai, pertvarkantys visos sistemos funkcionalumą, gali būti laikomi reikšmingais vaiko psichofiziologinei raidai. Vygotsky atkreipia dėmesį į skirtumą tarp vaiko augimo ir brendimo, kuriuos siaja su vidinio genetinio potencialo atsiskleidimu ir kultūrinės raidos, kaip aukštesniųjų psichikos funkcijų formavimosi proceso. Pasak L. S. Vygotsky (1978), „Vaiko raida yra sudėtingas dialektinis skirtingų funkcijų vystymosi procesas, kuris charakterizuojamas periodiškumu, netolygumu, metamorfozėmis arba kokybinėmis transformacijomis vienu formų į kitas, persipinančiomis su išoriniais ir vidiniais faktoriais, taip pat adaptaciniais procesais, įveikiant kliūtis, su kuriomis susiduria vaikas“ (Vygotsky, 1978, p. 73).

Ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų psichofiziologinė raida apima pagrindines vystymosi sritis: bendrąją motoriką, smulkiąją motoriką, aplinkos pažinimą, kalbos supratimą, savitvarką, socialinę emocinę raidą. Biologinių bei psichologinių faktorių sąveika vaiko raidai yra

priklausoma nuo aplinkos ir šeimos įtakos (Dagvadorj, 2018). Todėl daugumos mokslininkų teigimu, vaiko psichofiziologinis raidos vystymasis yra dinaminis (kintantis) procesas, todėl gana dažnai sunku įvertinti raidos proceso natūralumą dėl biomedicininų ar sociokultūrinių katorių (Eiella, Tawfik, Fotoh, Barseem, 2017).

Remiantis Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymu (2020), išskiriami 5 vaiko raidos amžiaus tarpsniai:

1. naujagimis (nuo gimimo iki 28 dienų amžiaus);
2. kūdikis (nuo gimimo iki 1 metų amžiaus);
3. ankstyvojo amžiaus vaikas (nuo 1 iki 4 metų amžiaus)
4. viduriniojo amžiaus vaikas (nuo 4 iki 10 metų amžiaus);
5. paauglys (nuo 10 iki 18 metų amžiaus).

Ikimokyklinio ir priešmokyklinio vaikų amžiaus tarpsniui priklauso ankstyvojo ir viduriniojo amžiaus vaikas. Lietuvos Respublikos ir Mokslo Ministerijos leidinyje (2015) nurodoma, kad vaiko raida prasideda nuo jo gimimo, kuris pasireiškia augimu, vystymusi ir tobulėjimu, o tam užtikrinti būtina sukurti sąlygas vaiko veikimui, bendravimui, kūrybai bei tyrinėjimams. Minėtame leidinyje nurodoma, kad toks pažinimas efektyviausiai įgyvendinamas žaidimo forma, nes būtent žaidimai yra vaikams priimtinausias pažinimo procesas, užtikrinantis jų raidą.

Taigi, apžvelgus ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų psichofiziologinę raidą, galima teigti, kad jų vystymosi procesai kiekviename amžiaus tarpsnyje yra labai skirtingi ir individualūs. Vaiko raidos išmanymas ir supratimas suteikia papildomų žinių ir rekomendacijų, kaip turėtų būti organizuojamas vaiko auklėjimas ir ugdymas, kaip suprantami vaiko elgesio motyvai, kaip juos vertinti ir suprasti ar raida yra normali. Tiek tėvams, tiek ugdytojams svarbu, kad turėtų žinių apie vaiko raidą ir sugebėtų pasirinkti tinkamą ugdymą tam tikrose situacijose.

1.4. Ugdytinių saviraiškos galimybės muzikiniuose užsiėmimuose ikimokyklinio/priešmokyklinio ugdymo įstaigoje

Muzikinio ugdymo vaidmuo ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo kontekste, šiandien yra kur kas svarbesnis, negu muzikinių gebėjimų ugdymas. Vis daugiau kalbama apie muzikinio ugdymo įtaką vaikų psichosocialinei ir kognityvinei raidai, todėl ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo diskurse, muzikinis ugdymas yra daugiafunkcinis. Literatūroje daug diskutuojama apie tai kodėl svarbus muzikinis ugdymas ikimokyklinio amžiaus vaikams ir kodėl pastarasis turi būti svarbi

šio amžiaus vaikų saviraiškos galimybių priemonė. C. Chou ir Y. Chu (2017) pastebėjimais, muzikinis ugdymas, iš savęs būdamas daugiavunkciškas, sudaro galimybes vaiko savirealizacijai ir savęs išreiškimui per naujai pažįstamus multi-sensorinius gebėjimus, koordinaciją bei judesius.

S. Gradindaru (2016) akcentuoja, kad muzikinis ugdymas, praktikuojamas nuo mažens, padeda stiprinti vaikų motyvaciją, pasitikėjimą savimi, gerina socialinius įgūdžius, sudaro sąlygas vaiko saviraiškai bei kūrybai, tačiau pripažįsta, kad tai kiek muzikinis ugdymas sukuria papildomą naudą vaikui, priklauso nuo pačios ugdymo įstaigos, aplinkos ir technikos, pasirinktos individualaus ar grupinio ugdymo metodikos.

Remiantis metodinėmis rekomendacijomis ikimokyklinio ugdymo programai rengti (2006), vaiko saviraiškos skatinimas negali būti paremtas nurodymais, reglamentuota veiksmų eiga ar mechaniniais pratimais. Visa tai turi būti taikoma diskusijos forma, *minčių lietumi, savaiminiu išprovokavimu, ekspronto efektu* ir kt. Pasak A. Katinienės (1978, 1981, 1985, 1988, 1992, 1998, 2001), A. Vaičienės (2000, 2001), O. Monkevičienės (1993, 1995), H. Šečkuvienės (2004) ir kt., ikimokykliniame ir priešmokykliniame muzikiniame ugdyme vaikų saviraiška atsispindi per kūrybinį procesą, kurį galima išskirti į muzikines veiklos formas:

- improvizacinius žaidimus;
- kūrybines ritmines ir melodines užduotis;
- grojimą instrumentais;
- integruotą meninį ugdymą,
- garsų imitavimą;
- kūrybines teksto, melodijos formas;
- muzikos interpretacijas;
- žaidybinius elementus;
- kūno perkusijos panaudojimą;
- choreografinių motyvų kūrimu ir kt.

Diane Trister Dodge, Sherrie Rudick ir Kai-lee Berke (2006) pateikia įvairius rekomendacinius pasiūlymus vaikų saviraiškos skatinimui. Ikimokyklinio ir priešmokyklinio muzikinio ugdymo pagrindines veiklos formas siūlo keisti į kūrybiškumą skatinančias, tokias kaip:

- muzikinių instrumentų gaminimas;
- ritminių motyvų, frazių kūrimas perkusiniaisiais instrumentais;
- dainų perkūrimas;
- emocijos perteikimas popieriaus lape, klausant muzikos;

- melodijų aranžavimas pasitelkiant kompiuterines technologijas;
- spalvų pritaikymas muzikoje;
- tembriniai garso eksperimentai ir kt.

Taip pat, analizuojant šių autorių ugdymo metodiką bei ugdomasias veiklos formas, per kurias ugdoma vaiko saviraiška, Diane Trister Dodge (2007) pateiktame pavyzdyje (žr. 1 lentelę) nurodo numatomas vaiko reakcijas į tam tikras muzikines veiklas (skirta ankstyvam ikimokykliniam muzikiniam vaiko ugdymui):

1 lentelė

Vaiko saviraiškos muzikiniu ugdymu pavyzdžiai

Vaiko veiklos pavyzdžiai	Vaiko pasiekimai / reakcija
Susikabina už rankų su vaikais ir šoka	Užmezga santykius su kitais vaikais
Muša būgną	Kuria muziką ir lavina ritmo pajautimą
Šoka, žygiuoja	Reaguoja į muziką
Ploja lėtai, po to greitai	Suvokia žodžius „lėtai“, „greitai“
Kartoja mėgstamą pirštų žaidimą	Lavina smulkiuosius rankų raumenis ir kalbos įgūdžius

Sudaryta pagal D. T. Dodge (2007)

Taigi, apžvelgus ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų saviraiškos galimybes muzikiniuose užsiėmimuose, galima daryti išvadą, kad vaikų saviraiškos galimybės skatinamos netradicinėmis muzikinio ugdymo veiklų formomis, kurios paremtos kūrybiškumu bei spontaniškumu. Tačiau nepaisant minėtų autorių įdirbio, šis reiškinys yra mažai aprašomas metodinėje, mokslinėje lietuvių literatūroje. Taip pat ir užsienio mokslininkų, pedagogų indėlis į ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo saviraiškos galimybes muzikiniuose užsiėmimuose nėra plačiai grindžiamas moksliniais straipsniais.

2. SAVIRAIŠKOS REIKŠMĖ IKIMOKYKLINIO IR PRIEŠMOKYKLINIO AMŽIAUS TARPSNYJE

Psichologinėje ir pedagoginėje literatūroje, žmogaus poreikių patenkinimo reikšmė, ugdant jauną asmenybę, susilaukia vis didesnio susidomėjimo. Žmogaus poreikių patenkinimo svarba išreiškiama ir akcentuojama taip pat ir Lietuvos švietimo dokumentuose. Čia teigiama, jog šiandieninis mokymas(-is) turi atsižvelgti į vaiko poreikius ir kūrybines laisves, ugdant prigimtinius gabumus ir talentus, kuomet svarbiausiu motyvu tampa vaiko interesų tenkinimas (Vaikų ir jaunimo kultūrinio ugdymo koncepcija, 2008). Tačiau vis dar stinga informacijos, kuri atskleistų, kokią reikšmę, būtent, *saviraiškos* poreikio patenkinimas, turi vaiko asmenybės formavimuisi bei kas pasikeičia jei šį poreikį patenkiname arba atvirkščiai. Todėl reikšminga įsigilinti į saviraiškos sampratą bei šio aspekto svarbą ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus tarpsnyje.

2.1. Saviraiškos samprata

Sąvoka *saviraiška* daugelio autorių (Maslow, 2006; Rogers, 2005; Myers, 2008 ir kt.) apibrėžiama skirtingai ir įvairiai, tačiau dauguma jų vienareikšmiškai sutinka, jog tai žmogaus poreikis analizuoti tai kas jis potencialiai yra. Anot A. Suslavičiaus ir G. Valicko (1999), bet kokio elgesio pradžia yra poreikis, suprantamas kaip organizmo priklausomybė nuo egzistavimo sąlygų.

Egzistuoja biologiniai (fiziologiniai) ir socialiniai (aukštesnieji) poreikiai. Biologiniai poreikiai (alkio, troškulio numalšinimas, poilsis ir kt.), kurie išreiškia organizmo priklausomumą nuo sąlygų, būtinų gyvybei palaikyti ir socialiniai (bendravimo, įsitvirtinimo, saviraiškos), nurodo sąlygas, nuo kurių priklauso asmenybės tobulėjimas. Kilus poreikiui, žmogus išgyvena tam tikrą emocinę įtampą ar nepatogumą, kažko trūkumą. Tai paaiškina jau paties žodžio „poreikis“ šaknis – reikia. (Suslavičius, Valickas, 1999). Tačiau analizuojant saviraiškos sampratą, daugelyje šaltinių (Maslow, 2006; Rogers, 2005; Myers, 2008; Pikūnas, Paujanskienė, 2001 ir kt.) dažnai sutinkama ne tik sąvoka *saviraiška*, bet ir kitos: savės aktualizavimo, savisklaidos, „Aš“ vaizdo, savojo „Aš“, asmens tapatumo, savirealizacijos, saviaktualizacijos sąvokos, kurios taip pat vienaip ar kitaip įvardina žmogaus poreikį išreikšti save, tai kas jis potencialiai yra ir kam yra iš prigimties sukurtas.

Savojo *Aš* samprata pagal D. G. Myers (2008) tai žmogaus atsakymas į klausimą – „Kas aš esu?“. Tapatumas nusako žmogaus vientisumą, *Aš* vaizdo vienybę, kuris yra susijęs su žmogaus

poreikiu išlikti *pačiu savimi* (Lekavičienė, Vasiliauskaitė, Antinienė, Almonaitienė, 2010). Tačiau anot autoriaus, savojo aš vaizdui, didelę įtaką daro: mūsų atliekami vaidmenys, socialiniai tapatumai, kuriuos susiformuojame patys, dažniausiai lygindami save su kitais, kas ypač būdingas paauglystėje, mūsų sėkmės ir nesėkmės bei kultūrinė aplinka, kurią žmogus pasirenka (Myers, 2008).

Kiekviename gyvenimo etape mes pasirenkame ir įgyjame tam tikrus skirtingus vaidmenis – mokinio, studento, tėvo ar dėstytojo, tačiau anot D. G. Myers (2008), kas prasideda kaip vaidyba, palaipsniui įsilieja ir į savęs supratimą. Galima daryti išvadą, kad mūsų individualybę formuojame ne tik mes patys, bet ir mus supanti aplinka, todėl ir asmenybės *saviraiška* yra neatsiejama nuo individo, savęs kaip asmenybės suvokimo, t.y. nuo jo identiteto. J. Pikūnas ir A. Palujanskienė (2001) akcentavo, jog pilnutinio identiteto sukūrimas padeda žmogui priimti savo egzistenciją: būti savimi, išreikšti save bei parodyti savo autentiškumą ir išskirtinumą, o tai reiškia – sugebėjimą būti tuo, kuo jis yra savo prigimtimi, o ne tuo kuo jį nori matyti ar padaryti kiti. Tačiau, ką reiškia pilnutinis identiteto sukūrimas? Pasak Pikūno ir Palujanskienės (2001) būti laisvam – tai laisvė būti *pačiu savimi* ir tik ši laisvė suteikia žmogui galimybę tobuliau save atskleisti, visapusiškiau naudoti savo sugebėjimus ir talentus, o jų išvystymui ir plėtrai nėra ribų. Tam gali prireikti ir viso gyvenimo.

Asmenybės raidos tyrinėjimuose nemažą indėlį įdėjo ir humanistinės psichologijos atstovas A. H. Maslow. Jis teigė, kad kiekvieno žmogaus pagrindinis ir svarbiausias siekis yra *pilnai atskleisti savo savybes, sugebėjimus, kūrybiškumą*, t.y. atskleisti savo žmogiškąją prigimtį (Jakštys, 2007). Asmenybės teoriją jis grindė žmogiškaisiais poreikiais bei šiam tikslui pateikė žmogaus poreikių hierarchijos schemą. Jis teigė, kad žmogus turi daug ir įvairių poreikių, kuriuos suskirstė į penkias grupes (Lapė, Navikas, 2003):

1. *fiziologiniai* (poreikis numalšinti alkį, troškulį, palaikyti tinkamą kūno temperatūrą);
2. *saugumo* (poreikis jausti saugumą, pastovumą, galimybė išvengti pavojaus);
3. *priklausymo ir meilės* (poreikis mylėti ir būti mylimam, priklausyti ir būti priimtam);
4. *pagarbos ir savęs įvertinimo* (savigarbos, laimėjimų, pripažinimo ir kitų pagarbos poreikis);
5. *saviraiškos* (tai poreikis įgyvendinti savo unikalias galimybes ir tobulėti kaip asmenybei).

Pasak A. H. Maslow (2006), *saviraiška*, tai savo potencialių galimybių atskleidimas, savo talento pripažinimas bei ugdymas. Tai aukščiausias ir svarbiausias poreikių piramidės poreikis. Maslow (2006) teigė, kad *saviraiškos* poreikis pasireiškia tik tuomet, kai yra patenkinami žemesnieji – fiziologiniai poreikiai: žmogus yra sutus, aprūpintas, jaučiasi mylimas ir saugus. Tačiau to negalima priimti vienareikšmiškai. Pasak Suslavičiaus ir Valicko (1999) tam tikru laikotarpiu žmogus trokšta patenkinti tik atskirus poreikius, kadangi patenkinti juos vienu metu yra nerealu, todėl kitus poreikius

žmogus tiesiog atideda arba nuslopina. Tačiau tai nereiškia, kad įgyvendinus žemesnės pakopos poreikius jie išnyks. Jie tik tampa neaktualūs, nevyraujantys.

A. H. Maslow (2006) nuomone, poreikis realizuoti save yra natūralus ir būtinas bei toks pat stiprus, kaip poreikis valgyti arba kvėpuoti ir jeigu žmogus šio poreikio nepatenkina, jis jaučia nerimą, nepasitenkinimą ir yra nelaimingas. Išskyrus tuos atvejus, kai individas daro tai, kam jis *individualiai tinka*: „Muzikas privalo rašyti muziką, dailininkas turi tapyti, poetas privalo rašyti, jeigu jie nori sugyventi su savimi. Žmogus privalo būti tuo, kuo jis gali būti“ (Maslow, 2006, p. 77-78). Taigi, pamatiniai žmogaus poreikiai sudaro hierarchiją pagal tam tikrą sąlygišką jų svarbumą, ir tik kai yra patenkinami žemesnieji atsiranda naujų (dar aukštesnių), o individualūs žmonės pagal savo stiprybes save realizuoja labai skirtingais būdais. Vienam šis poreikis gali reikštis kaip troškimas būti idealia mama, kito – tapti sportininku, o kitas patenkins šį poreikį tapydamas ar išradinėdamas (Maslow, 2006).

Žmones, kurie sugeba save realizuoti, A. H. Maslow (2006) vadino – save aktualizuojančiais žmonėmis. Jis ne tik sudėliojo žmogaus poreikius hiererchiškai, bet pastebėjo bei išskyrė keletą pagrindinių savybių, kuriomis save realizuojantys asmenys išsiskiria iš kitų. Pagal Maslow, save aktualizuojančių žmonių savybės yra:

1. *savęs, kitų ir gamtos pripažinimas* (sugeba susitaikyti su savo žmogiška prigimtimi, savo nekėkmėmis, jas priimdami ir dėl jų nesisielodami);
2. *spontaniškumas, paprastumas, natūralumas*;
3. *domėjimasis išorinio pasaulio problemomis* (juos labiau domina pasaulio problemos, o ne jų *ego*);
4. *nepriklausomybė* (pasitenkinimo ir gero gyvenimo nuostatos yra vidinės individualios, o ne socialinės);
5. *kitokie santykiai su žmonėmis* (užmezga gilesnius ir esmingesnius tarpasmeninius santykius);
6. *demokratiškumas*;
7. *kūrybingumas* (pasižymi išradingumu, originalumu, yra mažiau suvaržyti, apriboti, mažiau pasiduoda kultūros spaudimui).

Taigi, pasak A. H. Maslow (2006, p. 200) „aktualizavę save žmonės turi nuostatų gebėjimą nuolat žavėtis pagrindinėmis gyvenimo gėrybėmis, naujai ir paprastai, su pagarbia baime, džiaugsmu, nuostaba ir net ekstaze, nepaisydami to, kad šie išgyvenimai kitiems žmonėms atrodo nuvalkioti“. Galima daryti išvadą, jog sudarydami sąlygas savojo potencialo paieškoms ir sklaidai, kartu

suteiksime galimybę rasti ypač reikšmingiems žmogaus asmenybės pokyčiams (kūrybiškumui, demokratiškam požiūriui, savivertės sauso gimimui).

Kalbant apie asmenybės tapimą savimi, savęs realizavimą svarbius akcentus išskyrė ir C. R. Rogers. Jis teigė: „Būti tuo aš, kuriuo asmuo iš tiesų yra, apima kelis komponentus, vienas iš jų tai individo siekimas gyventi taip, kad santykis su savo paties patyrimu būtų atviras, draugiškas ir artimas“ (2005, p. 163). Pasak jo, žmogaus saviraiška, autoriaus dar kitaip vadinama savisklaida, gali būti ir vykti pozityviai tik tuomet, kai asmuo yra atviras savo išgyventoms sferoms – pojūčių, jausmo, proto, o visa tai padeda siekti visapusės brandos, kai žmogus jomis pasitiki ir priima bei integruoja jas į savojo „aš“ sąvoką.

Apibendrinant galima teigti, kad saviraiška yra žmogaus poreikis aktualizuoti save ir išreikšti tai, kas jis potencialiai yra. Tai svarbiausias žmogaus poreikis, poreikių hierarchijos skalėje, kuris pasireiškia, kuomet visi kiti žemesnieji poreikiai yra patenkinti (žmogus aprūpintas, sotus, mylimas ir saugus). Save realizuojantis žmogus kartu yra labiau pasitikintis savimi, spontaniškas, organizuotas bei kūrybiškas, kadangi jis yra drąsus laisvai reikšti savo mintis. Savęs aktualizavimas – tai gebėjimas pažinti save bei vienas iš būdų pelnyti pagarbą, autoritetą, atrasti vietą tam tikrame kolektyve ar bendruomenėje. Tačiau tai, kaip vaikas mato, vertina ir kuo suvokia save esant, priklauso ne tik nuo jo asmenybės charakterio bruožų, fiziologinių pokyčių ar veiklumo, bet ir nuo jo socialinių vaidmenų, jį supančios kultūrinės aplinkos, šeimos vertybių, ugdymo įstaigos bei bendraamžių.

2.2. Saviraiškos aspekto reikšmė ikimokykliniame ir priešmokykliniame amžiuje

Ikimokyklinio amžiaus vaikų tarpsnyje, saviraiška yra vienas kertinių ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pagrindų, traktuojamų per kūrybiškumo, individualumo prizmę. M. Sutter ir M. Kocher (2012) akcentuoja, kad ikimokyklinio amžiaus vaikams, saviraiškos galimybė yra ypatingai svarbi kaip sąlyga augti nesuvaržytam, atrasti save, pažinti aplinką. Tiksliau tariant, saviraiška yra vienas pagrindinių vaiko poreikių, kadangi vaikams ypatingai svarbu išreikšti su juos supančiu pasauliu susijusias emocijas ir žinias. Atsižvelgiant į tai, saviraiškos suvaržymas gali sukelti rimtų padarinių vaiko raidai, didinti nervingumą, atskirtumą ir nesaugumo jausmą. Autorius akcentuoja, kad vaiko sukurtos žinios ir emocijos tam tikra prasme yra jų padariniai, reaguojant į fizinę ir socialinę aplinką. Lygiai taip pat, vaikas turi teisę paveikti savo aplinką atspindėdamas žinias ir emocijas, kurias jis sukuria dėl šių padarinių.

Analizuojant šiuolaikinį ugdymą, vis labiau stengiamasi inicijuoti mintį, jog ugdymo erdvės centre turi atsirasti ugdytinis. Dėl šios priežasties, ugdymas, kaip vaiko socializacijos būdas, privalo garantuoti sąlygas asmenybės charakteristikų raidai, tačiau yra pripažįstama, kad šiandienos vaiko ugdymas orientuotas į mąstymo plėtotę, dažnai ignoruoja kitą, ypač reikšmingą asmenybės raidos sritį – emocinį ugdymą, kuris yra glaudžiai siejamas su vaiko asmenybės raida (Restrygina, 2007).

Emocinis komponentas yra labai reikšmingas vaiko vertybinių nuostatų formavimo procese, suvokiant ir vertinant save. Šiame kontekste muzikos pedagogui atsiranda naujas iššūkis – suteikti galimybę prigimtinių galių plėtočiai, išlaisvinant vaiko polinkius ir interesus per laisvo pedagoginio bendravimo, meninės veiklos sąlygas, kūrybinę, emocinę ir aktyvios vaikų *saviraiškos* atmosferą muzikinėje veikloje. Laikantis šios idėjos, švietimo, o taip pat ir muzikinio ugdymo paskirtis – ne ugdytinio rengimas suaugusiojo gyvenimui, o jo dabartinio gyvenimo ir veiklos organizavimas, kad būtų atskleistos jo vidinės galios ir jis galėtų save *išreikšti* (Girdzijauskienė, 2004).

Vaikystėje protinis vystymasis yra daug aktyvesnis ir greitesnis nei jaunystėje. Ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikas turi savitą mąstymo logiką, paklūstančią regimųjų vaizdinių dinamikai. Šio amžiaus periodu išryškėja ir kūrybinė vaiko vaizduotė. Be to, šios galimybės bėgant laikui yra prarandamos, jeigu neišnaudojamas jų potencialas. Todėl ikimokykliniame ir priešmokykliniame amžiuje reikia ypatingą dėmesį skirti kūrybiškumui bei vaiko saviraiškai skatinti. Pedagogas turėtų mokėti ne tik vadovauti nepriklausomiems, mąstantiems, pasitikintiems savimi ir mokantiems apginti savo nuomonę vaikams, bet ir organizuoti ugdymo procesą taip, kad atsiskleistų ugdytinių kūrybiškumas bei saviraiška (Juodaitytė, 2003).

Ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdyme pabrėžiama, kad svarbu „sukurti galimybes vaikams rinktis; suteikti jiems plačias įvairiausios kūrybiškos raiškos galimybes; duoti laisvę tyrinėti aplinką; leisti susitepti žaidžiant; skatinti dirbti savarankiškai; vertinti vaikų idėjas; skatinti problemų sprendimą“ (Dodge, Colker, Džeroman, 2007, p. 4). Visi šie reiškiniai vis dažniau akcentuojami šiandieniniame ikimokykliniame ir priešmokykliniame ugdyme.

Taigi, apibendrinant galima teigti, kad *saviraiška* ikimokykliniame ir priešmokykliniame amžiuje turi didelę reikšmę. Remiantis autoriais, akcentuojama, kad saviraiškos ir kūrybiškumo svarba reikšminga jau ankstyvame vaiko amžiuje, kuomet ypač svarbu, jog jis išreikštų save emociškai, būtų atskleistos jo vidinės galios. Saviraiškos galimybė ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikui yra ypatingai svarbi, kad augtų nevaržomas, atrastų save, pažintų aplinką, o tuo pačiu pats ugdytųsi kaip asmenybė.

2.3. Motyvai lemiantys pozityvią vaiko saviraišką

Asmens tapatumą ir galimybę save išreikšti visada lemia palankus kontekstas: žemesniųjų poreikių patenkinimas, santykiai su šeima ir pedagogais, kultūrinė ir socialinė aplinka, kuriai žmogus priklauso, savęs vertinimas ir bendraamžiai. C. R. Rogers (2005) tvirtina, kad jeigu suteiksime žmogui galimybę laisvai rinktis, jis visuomet pasirinks augimą ir tobulėjimą, o ne stovėjimą vietoje ir regresavimą. Autoriaus teigimu, to priežastis – siekis save aktualizuoti, kuris glūdi pačioje žmogaus prigimtyje. Tačiau iškyla klausimas: kodėl žmonės turėdami saviraiškos poreikį, ne visi pasiekia visišką savęs realizavimą? Anot C. R. Rogers (2005), taip yra būtent todėl, kad ne visi turi tam tinkamas sąlygas. Autorius akcentuoja, kad tik palankioje psichologinėje atmosferoje vyksta tapimo savimi procesas, kada individas nusiima visas gynybines kaukes. Sukuriant vaikui palankias tapimo savimi sąlygas, padedame jam išsiugdyti pasitikėjimą savuoju organizmu. Tuomet asmuo tampa labiau atviras, išmoksta vertinti save bei išmoksta gyventi savo gyvenimą, kaip vykstančio proceso dalyvis, nuolat atrandantis naujus savęs aspektus.

Pasak J. Pikūno ir A. Palujanskienės (2001), kurie rėmėsi C. R. Rogers (2005) teorija, esant tam tikroms sąlygoms, asmuo rinksis tai, kas konstruktyvu ir gera, o ne tai, kas destruktivu ir bloga. Tokiu būdu asmenybė kurs save, gyvens egzistencialiu būdu, su tuo kas yra, o ne kas turėtų būti, pasitikės savimi ir savo nuojautomis, kartu tapdamas autentiška, individualia asmenybe.

Kalbant apie vaiko ugdymą ir mokymą, svarbu paminėti, kad namai yra geriausia jo mokykla, jeigu tik tėvai yra pakankamai geri mokytojai. To pasekmėje susiduriama su kita problema. Jeigu vaikui nuolat trūksta jį supančio rūpesčio, meilės, šilumos ar švelnumo, jo viduje yra įdiegiamas nepilnavertiškumo jausmas. Vaikas nuolat jausdamas tėvų nepasitenkinimą ar kritiką, užgniaužia pasitikėjimo savimi jausmą, o tai kartu užgniaužia ir jo galimybę tapti stipria, savimi pasitikinčia asmenybe, stabdant jo saviaktualizaciją (Pikūnas, Palujanskienė, 2001). Todėl tinkama vaiko *saviraiška* ir tikslingas prisitaikymas prie aplinkos, daugiausia priklauso nuo tėvų gebėjimo išreikšti jam rūpestį ir meilę.

Vaiko priėmimas šeimoje turi būti besąlygiškas. Jeigu tėvai neigiamai vertina vaiko elgesį, jį kritikuoja, jo nepastebi, neskiria jam laiko arba reikalauja iš jo to, kam jis yra nepajėgus, tokiu būdu pažeidžia jo pagrindinį poreikį – *būti savimi*. Ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikui labai svarbu būti pripažintam. Todėl tik tėvų besąlygiškas priėmimas ir meilė gali sudaryti sąlygas pasireikšti *saviraiškos* poreikiui ir kelti vaiko savivertės jausmą (Pikūnas, Palujanskienė, 2001). Taigi, būtent šios vertybinės nuostatos yra esminė sąlyga, kad vaiko ugdymas bei auklėjimas būtų

sėkmingas. Tačiau, jeigu ši atmosfera šeimoje yra priešinga: vaikui nesuteikiama pakankamai dėmesio ir jis nėra priimamas, toks koks yra, tada jis gali užsidaryti savyje ir neberasti būdų kaip save išreikšti.

Ne ką mažesnės reikšmės vaidmenį, vaiko tapatumo paieškoms, savęs aktualizavimo bei saviraiškos procese, atlieka ir auklėjimas ugdymo įstaigoje. Pasak G. Bočkutės – Petronienės (2008), vieni iš svarbiausių tarpasmeninių santykių ikimokykliniame ir priešmokykliniame amžiuje yra santykiai su pedagogais. Mokytojų ir vaikų tarpusavio santykius galima vadinti pedagoginiais santykiais, kurie suprantami kaip išgyvenamas poveikis, kurį patiria pedagoginio proceso dalyviai (Barkauskaitė, 2001). Tokie ryšiai yra būtent tos sąlygos, kurios padeda augti vaiko asmenybei, ugdydamos jo dvasinį ir dorinį pasaulį, išgryninant vertybines nuostatas.

J. Pikūnas ir A. Palujanskienė (2001) akcentuoja, kad pozityviam vaiko raidos tarpsnio išgyvenimui ir *saviraiškai* didelę reikšmę turi ir ugdomoji aplinka, į kurią patenka vaikas, o čia reikšmingas vaidmuo atitenka vaiko, mokytojų, bendraamžių bendrai sąveikai. D. Strakšienė (2009) pažymi, kad ugdomoji aplinka yra sudėtinga sociokultūrinė organizacija, kurioje stipriai išreiškiamas tvyrantis mikroklimatas, apimantis ugdytojų ir ugdytinių tarpusavio santykius. Pasak autorės, vaikų ugdymui bei jų pažintiniam aktyvumui didžiulę reikšmę turi ne tik nuoširdūs pedagogo ir vaiko santykiai, pagrįsti pasitikėjimu, atvirumu, pagarba, bet ir emocinis fonas.

Tinkama emocinė aplinka sudaro palankias sąlygas reikštis asmenybei, jo talentams ir gebėjimams. Vaikas dažnai stengiasi atskleisti ir parodyti savo gabumus ir tam tikrus sugebėjimus, o tai galima vadinti tam tikru *savęs* išreiškimu, tačiau ne mažiau svarbu, kad mokytojas sudarytų palankias sąlygas jo saviraiškai tiek ugdymo proceso metu, tiek kitoje vaiko veikloje. Mokytojo ir vaiko bendravimas neturėtų sukelti psichologinės įtampos ar baimės jausmo, pedagogas turi priimti kiekvieno vaiko elgesį tokį, koks jis yra, tokiu būdu sudarydamas jam galimybę individualiai išreikšti savo požiūrius ir jausmus bei žadins jo norą geriau pažinti save ir aplinką (Pikūnas, Palujanskienė, 2001).

Vienas pagrindinių motyvų, lemiantis pozityvią vaiko *saviraišką* ugdyme, tai pedagogo pastangos pasikliauti ugdytinių *saviraiškos* siekimu. Mokytojas turi vadovautis prielaidomis, kad vaikas nori mokytis, augti, siekti, atrasti ir trokšta kurti, išreikšti save. Todėl, vienu pagrindinių mokytojo uždavinių, turi tapti asmeninių santykių užmezgimas su vaiku, sukuriant tokią atmosferą, kurioje visiškai atsiskleistų natūralūs ugdytinių poreikiai (Rogers, 2005).

Apibendrinant motyvus, lemiančius pozityvią vaiko saviraišką, galima teigti, kad asmens tapatumą ir galimybę save išreikšti lemia tinkama psichologinė atmosfera ir palankus kontekstas:

žemesniųjų poreikių patenkinimas, šilti, meile pagrįsti, santyčiai šeimoje, pozityvūs santyčiai ugdymo įstaigoje tarp mokytojų ir bendraamžių. Vaikai turi jausti tėvų meilę, šilumą, palaikymą, tokiu būdu gerinant ir paties vaiko savivertės bei pasitikėjimo savimi jausmą. Neišvengiamai svarbus ir ugdymo įstaigos, pedagogų ir bendruomenės atmosfera – ugdomoji aplinka, kurioje vyrautų abipusis supratingumas, bendradarbiavimas, laisvo pedagoginio bendravimo atmosfera, suteikiant galimybę vaiko saviraiškos potencialo gimimui ir raiškai. Šiam tikslui puikiai gali pasitarnauti šiandieninis ikimokyklinis ir priešmokyklinis muzikinis ugdymas, kuris turi palankią emocinę terpę laisvai vaiko emocinei raiškai.

2.4. Muzikinio ugdymo veiklos, skatinančios ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus mokinių saviraišką

Anot D. Campbell (2005), muzika savo ritmu, garsais ir tonais sukuria nepaprastus ryšius žmonių širdyse, o taip pat sustiprina vaiko intelektą ir raiškos įgūdžius. X. Zhang (2018) atkreipia dėmesį, kad muzikinio ugdymo rezultatyvumui, kai siekiama paliesti ne tik muzikinį suvokimą, bet ir vaiko asmenybės tobulėjimą, muzikinis ugdymas turėtų būti, kaip galima labiau individualizuojamas, ypatingai kalbant apie ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikus. Autoriaus nuomone, muzikinio ugdymo nauda vaikams, pirmiausia kyla iš paties muzikinio ugdymo kompleksškumo, kadangi pastarasis laikytinas:

- kūrybišku;
- daugiasensoriniu;
- apimančiu viso kūno patirtį.

Lietuvos Respublikos ir Mokslo Ministerija (2015) akcentuoja, kad muzikinio ugdymo pradžia ikimokyklinio amžiaus vaikų tarpnyje, padeda plėtoti vaiko meninę raišką, naudojant įvairias muzikinės veiklos formas, metodus ir būdus. Pripažįstama, kad muzikinis ugdymas vaiko raidoje padeda stiprinti meninės raiškos sritis:

- emocijų, patirties, minčių, įspūdžių raiška meninėmis priemonėmis ir būdais;
- meninės raiškos priemonių tyrinėjimas ir eksperimentavimas;
- meninė kūryba ir improvizacija.

Todėl, kad ikimokyklinio ir priešmokyklinio muzikinio ugdymo ribos nėra griežtai apibrėžiamos, pedagogas pasilieka teisę ugdyti vaiką visapusiškai, skatindamas jo saviraišką per muzikines veiklas (King, 2018).

Tyrinėjant ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų saviraiškos galimybes muzikiniame ugdyme, R. Budinavičienės (2005) leidinyje pateikiamas pavyzdinis metinis muzikos užsiėmimų planas (žr. 2 lentelę) su veiklomis, skirtas ankstyvojo ikimokyklinio amžiaus vaikams:

2 lentelė

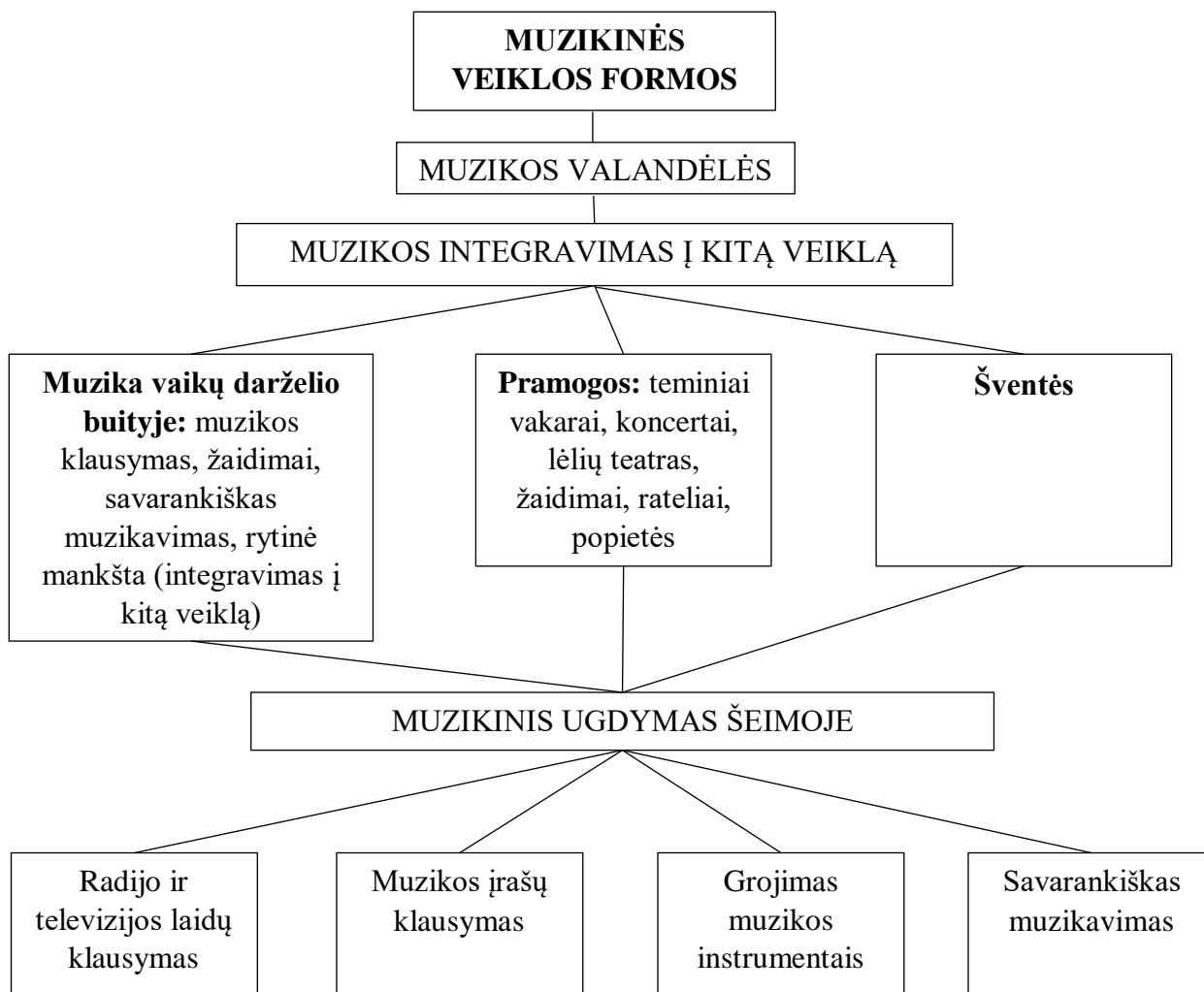
Muzikos užsiėmimų planai

<p>Rugsėjis-spalis:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Liet. l. daina „Virė virė košę“. ➤ Liet. l. žaidinimas „Katutės“. ➤ Liet. l. žaidinimas „Kėku kėku“ (su pliušiniais žaislais). ➤ Liet. l. žaidinimas „Kuriu kuriu pečiuką“ (su lazdelėmis). ➤ Liet. l. žaidinimas „Dzig dzig į turgelį“. ➤ Žaidimas „Diena – naktis“ (su moline pelėda). ➤ Grojimas barškučiais. ➤ Liet. l. žaidinimas „Mylu mylu“ (arba „Zyru zyru“).
<p>Lapkritis-gruodis:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ M. Bedarfaitės imitacinė daina „Mažųjų ratelis“. ➤ Žaidimas „Tupi kiškis“ (pagal liet. l. ratelį „Tupi tupi kelmas vidury ratelio“). ➤ Liet. l. daina „Atvažiavo meška“ (su vaikų pasidarytais barškučiais). ➤ Žaidimas „Meškutis ir kiškučiai“. ➤ Grojimas lazdelėmis arba kaladėlėmis. ➤ I. Steišiūnienės daina „Meškos miegas“. ➤ J. Karoso daina „Oi tas šaltis“. ➤ Grojimas varpeliais ir būgneliu.
<p>Sausis-vasaris:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ Liet. l. daina „Katinėlis rainas“ (arba liet. l. daina „Raina katytė“). ➤ O. Pučinskienės daina „Košė malošė“. ➤ Žaidimas „Muzikinės slėpynės“. ➤ Liet. l. žaidinimas „Kyko kyko“ (su pliušiniais žaislais). ➤ Liet. l. lopšinė „A-a-a-a liūli, katinėlis guli“. ➤ Grojimas samteliais (greitai) ir trikampių (lėtai). ➤ Liet. l. daina „Grudu grudu čiulkinėlių“. ➤ Žaidimas „Katinėlis ir pelytė“.
<p>Kovas-balandis:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ O. Pučinskienės daina „Ar girdėjai?“. ➤ Grojimas vaikų pasidarytais barškučiais. ➤ Liet. l. daina „Tupi žvirblis kamine“. ➤ Liet. l. daina „Tas žvirblelis nabagėlis“. ➤ Liet. l. pasakos be galo „Tupėjo žvirblelis ant akmenėlio“ klausymas. ➤ I. Steišiūnienės ratelis „Upeliukas ir žuvytės“. ➤ Žaidimas „Muzikinės gaudynės“. ➤ Grojimas akmenukais (pvz., akmenukai daužomi vienas į kitą arba į grindis, suolą). ➤ J. Karoso daina „Mamytei“. ➤ R. Bočkienės daina „Į darželį“.
<p>Gegužės mėnesį, vasarą yra kartojama tai, kas vaikams labiausiai patiko</p>

Sudaryta pagal R. Budinavičienę (2005)

Taip pat, remiantis Lietuvos Respublikos ir Mokslo Ministerija (2015), didelis dėmesys atkreipiamas į kūrybišką aplinką. Tai būtina sąlyga išgyvenant kūrybos ir atradimo džiaugsmą, ugdant palankumą naujovėms, taip pat lavinama vaizduotė, žadinamas jautrumas, smalsumas, atvirumas sau ir kitiems, vaikai skatinami dalyvauti įvairioje veikloje, kad patenkintų *saviraiškos* poreikį.

A. Katinienė ir A. Vaičienė (2001) teigia, kad vaiko saviraiškos skatinimas muzikiniu ugdymu neapsiriboja vien muzikiniais užsiėmimais. Visa tai įvardija kaip platesnę sąvoką, muzikinį ugdymą integruojant į kitą veiklą ir pateikia schemą (žr. 1 pav.).

1 pav. Muzikinės veiklos formos pagal A. Katinienę ir A. Vaičienę (2001)

Remiantis pedagogų ekspertų pateikta ikimokyklinio ir priešmokyklinio muzikinio ugdymo literatūra, randama ir kitų veiklų, skatinančių vaikų saviraišką. Išanalizavus O. Monkevičienės (1997), L. Stankevičienės (1998), N. Grinevičienės (1999), N. Kavaliauskaitės (2000), R. Vildžiūnaitės (2007), A. Vaičienės (2010) metodinę literatūrą, išskiriamos kelios ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų saviraišką skatinančios muzikinės veiklos:

- lietuvių liaudies dainų interpretavimas;
- paukščių, gyvūnų balsų pamėgdžiojimas;
- judesių integravimas į muzikos klausymą, dainavimą;
- muzikos kūrinių vaidybinis inscenizavimas;
- muzikiniai sensoriniai, funkciniai, judrieji, siužetiniai žaidimai;
- laisvo pobūdžio muzikinės šventės ir pramogos.

Apibendrinant, galima teigti, kad ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų saviraišką skatinančių muzikinių veiklų įvairovė be galo didelė. Jų parinkimas priklauso nuo pedagogo požiūrio į muzikinius užsiėmimus ir noro skatinti vaiko saviraišką. Gan svarbus aspektas – vaiko muzikinio ugdymo individualizavimas ir kompleksiskumas. Nepaisant to, vaiko saviraiškos skatinimas muzikiniu ugdymu nesibaigia muzikos užsiėmime, o yra plėtojamas ir už ugdymo įstaigos ribų, remiantis muzikiniu ugdymu šeimoje. Muzikinių veiklų gausa saviraiškos kontekste yra labai plati, tačiau mažai ištirta ikimokykliniame ir priešmokykliniame ugdyme.

3. IKIMOKYKLINIO IR PRIEŠMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ SAVIRAIŠKOS SKATINIMO MUZIKINIU UGDYMU GALIMYBIŲ TYRIMAS

3.1. Tyrimo metodologijos pagrindimas

Mokslinis tyrimas – sistemingas ir kryptingas tikrovės elementų nagrinėjimas, taikant mokslines priemones ir metodus, norint išsiaiškinti tai, kas nežinoma, atsakant į klausimus, sprendžiant problemas, atskleidžiant vidinius ir išorinius ryšius (Kardelis, 2002).

Darbo rengimas buvo organizuojamas etapais:

1. formuojama darbo tema, tyrimo tikslas, jo uždaviniai, nagrinėjama ir analizuojama mokslinė, metodinė literatūra bei švietimo dokumentai (2020 m. rugsėjis – 2020 m. gruodis);
2. pildoma teorinė darbo dalis, formuojama anketinė ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogų apklausa (2021 m. sausis – 2021 m. vasaris);
3. atlikta priešmokyklinio ir ikimokyklinio ugdymo pedagogų anketinė apklausa, o gauti rezultatai statistiškai analizuojami, formuluojamos darbo išvados (2021 m. kovas – 2021 m. gegužė).

Tyrimui atlikti buvo panaudotas anketinės apklausos metodas, kurio pagrindinis tikslas buvo išsiaiškinti respondentų požiūrį į tyrimo objektą – ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų saviraiškos skatinimo galimybes muzikiniu ugdymu. Anketos pagrindą sudaro uždari klausimai, reitingavimo lentelė ir vienas atviro tipo klausimas. Anketos buvo skirtos ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogams.

Šio magistro darbo tyrimas buvo vykdomas keturiuose Mažeikių miesto darželiuose (Mažeikių lopšelis-darželis „Eglutė“, Mažeikių lopšelis-darželis „Delfinas“, Mažeikių lopšelis-darželis „Gintarėlis“, Mažeikių lopšelis-darželis „Žilvitis“). Atliekant tyrimą buvo apklausti 99 respondentai – 99 moterys (100 proc.), dirbančios su ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikais darželiuose. Respondentėms buvo garantuotas konfidencialumas, paaiškinta, kad surinkti anketos duomenys bus naudojami moksliniams tikslams. Visos pedagogės sutiko dalyvauti apklausoje ir atsakyti į anketoje pateiktus klausimus

Anketą sudaro penkios struktūrinės dalys:

1. paaiškinamas tyrimo tikslas ir jo svarba, užtikrinamas gautų atsakymų anonimiškumas;

2. demografinio pobūdžio klausimai (lytis, amžius, pedagoginio darbo stažas, kvalifikacinė kategorija, vaikų amžius, su kuriais dirbama);
3. 6 diagnostinių klausimų blokai (apie ugdymo aplinką, muzikinę veiklą ne muzikinių užsiėmimų metu, meninio ugdymo/muzikos mokytoją, veiklas muzikiniuose užsiėmimuose, koncertinę veiklą, renginius ir šventes bei vaiko saviraiškos požymius);
4. diagnostinis blokas apie muzikinę veiklą ne muzikinių užsiėmimų metu papildantis atviro tipo klausimas, kuriuo siekiama sužinoti kokia dar muzikine veikla užsiimama grupėje;
5. diagnostiniame bloke apie veiklas muzikiniuose užsiėmimuose išskirta reitinguojamojo pobūdžio lentelė, kuria siekiama sužinoti, kurios muzikinės veiklos svarbiausios skatinant vaiko saviraišką.

Atsakymams analizuoti ir apibendrinti buvo naudojama Likert'o skalė su penkiais atsakymų variantais: *Tikrai taip, Taip, Nežinau, Ne, Tikrai ne*. Reitingavimui buvo naudojama penkiabalė sistema (1-5). Tyrimo metu gauti duomenys apdorojami ir analizuojami naudojant SPSS (Statistical Package for Social Science) ir Excel programas.

Pirmajame diagnostiniame bloke buvo pateikti 5 teiginiai, kuriuose siekiama įvertinti ugdymo aplinką (ar ugdytiniui sudarytos sąlygos save įprasminti norimoje veikloje, ar vaikas pagiriamas, paskatinamas pedagogo, ar įstaiga aprūpinta visomis priemonėmis, padedančiomis vaikui save realizuoti, ar teigiamas įstaigos mikroklimatas skatina vaikų domėjimąsi naujais dalykais, ar atviras ir nuoširdus bendravimas su vaikais yra esminis veiksnys, lemiantis sėkmės situacijas ugdymo procese). Šie rezultatai ypatingai svarbūs vertinant pedagogo ir ugdytinio santykį.

Antruoju diagnostiniu bloku buvo siekiama sužinoti apie muzikines veiklas ne muzikinių užsiėmimų metu. Tam pateikti 5 teiginiai (ar atliekamos muzikinės mankštos, ar laisvu laiku žiūrimos muzikinės pasakos, ar papildomai mokomasi dainų ir šokių, ar grupėje ugdytinių kūrybiškumas atsiskleidžia labiau nei muzikinių užsiėmimų metu, ar vaikų pagrindinės ugdomosios veiklos yra motyvuojamos muzikiniais kūrybiniais žaidimais). Taip pat pateiktas ir atviro tipo klausimas, kuriuo siekiama sužinoti kokia dar muzikine veikla užsiimama grupėje. Tai ypatingai svarbu, norint sužinoti ar muzikinės veiklos nenutrūkstamai siejasi su kasdienine ugdomąja vaiko veikla.

Trečiajame diagnostiniame bloke respondentai turėjo atsakyti į 8 pateiktus teiginius, kuriais buvo siekiama išsiaiškinti meninio ugdymo/muzikos mokytojo veiklą ir iširti, ar mokytojo asmenybė daro poveikį tyrimo objektui. Šio diagnostinio bloko rezultatai ypač svarbūs, nes nuo meninio ugdymo/muzikos mokytojo priklauso ir muzikinio užsiėmimo organizavimas bei sėkmė.

Daugiausia teiginių buvo pateikta ketvirtajame diagnostiniame bloke. Visi 9 teiginiai buvo orientuoti į veiklas muzikiniuose užsiėmimuose. Šiame bloke siekiama išsiaiškinti, kokia konkrečių muzikinių veiklų įtaka vaikui ir kaip jos atliepamos (ar muzikos klausymo metu vaikai reaguoja į muziką, ar laisvai interpretuoja ir apibūdina klausomus muzikos kūrinius, ar parinktas dainų repertuaras iššaukia geras vaikų emocijas, ar vaikai noriai kuria ritminius ir melodinius motyvus, ar šokis padeda atsiskleisti vaikų kūrybiškumui ir fiziškai save išreikšti ir kt.). Taip pat respondentams buvo pateikta reitinguojamojo pobūdžio lentelė, kuria siekiama sužinoti, kurios muzikinės veiklos svarbiausios skatinant vaiko saviraišką.

Penktajame diagnostiniame bloke buvo pateikti 5 teiginiai, kuriais siekiama sužinoti apie ugdytinių koncertinę veiklą, renginius ir šventes (ar įstaigos renginių metu vaikui sudarytos sąlygos save parodyti kitiems, ar švenčių metu vaikas išreiškia pasitenkinimą, galėdamas savo gebėjimus pademonstruoti tėvams, ar įstaigos administracijos palaikymas ir pagyrimai skatina vaikus aktyviau dalyvauti visuomeninėje/koncertinėje veikloje ir kt.). Kadangi tokio pobūdžio veikla yra viena iš pagrindinių vaiko saviraiškos priemonių, šio diagnostinio bloko rezultatai ypatingai svarbūs, siekiant tai ištirti.

Šeštasis diagnostinis blokas buvo panaudotas kaip priemonė papildyti gautus rezultatus. Respondentams buvo pateikti 8 teiginiai, įvardijant požymius, kurie, jų nuomone (pa)rodo/(ne)parodo vaiko saviraišką. Išskirtos konkrečios situacijos ir vaiko būsenos padėjo išsiaiškinti, kokie, ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogų nuomone, požymiai siejasi su saviraiškos potencialo raiška.

Iš viso anketoje buvo pateikta 50 teiginių (žr. 1 priedą). Teiginiai suformuluoti ir pateikti paprasta, aiškia kalba, laikantis loginės sekos, pereinant nuo vieno teiginio prie kito. Formuluojant teiginius buvo atsižvelgiama į analizuotą literatūrą: ikimokyklinio ir priešmokyklinio muzikinio ugdymo veiklos formas, saviraiškos galimybes muzikiniuose užsiėmimuose ikimokyklinio/priešmokyklinio ugdymo įstaigoje, muzikinio ugdymo veiklas, skatinančias ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų saviraišką. Taip pat stengiantis išsiaiškinti apie ugdymo aplinką, muzikines veiklas ne muzikinių užsiėmimų metu, meninio ugdymo/muzikos mokytoją, veiklas muzikiniuose užsiėmimuose, ugdytinių koncertinę veiklą, renginius, šventes bei kitus požymius, (pa)rodančius vaiko saviraišką.

3.2. Tyrimo duomenų analizė

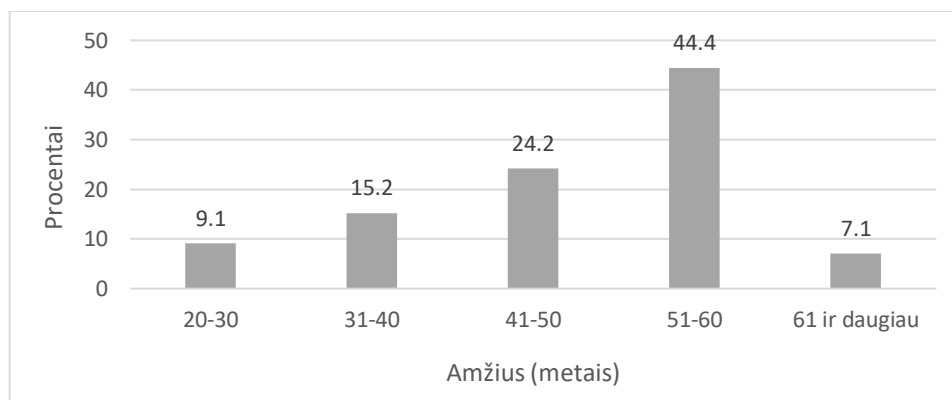
Jau minėta, kad anketinėje apklausoje dalyvavo 99 ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogės iš keturių Mažeikių miesto lopšelių-darželių, kuriuose yra didžiausias veikiančių grupių skaičius (žr. 3 lentelę). Pedagogų pasiskirstymas pagal lytį neturėjo įtakos tyrimo rezultatams.

3 lentelė

Respondentų lytis (N = 99)

Lytis	Respondentų skaičius	Proc.
Moterys	99	100 %
Vyrai	0	0 %

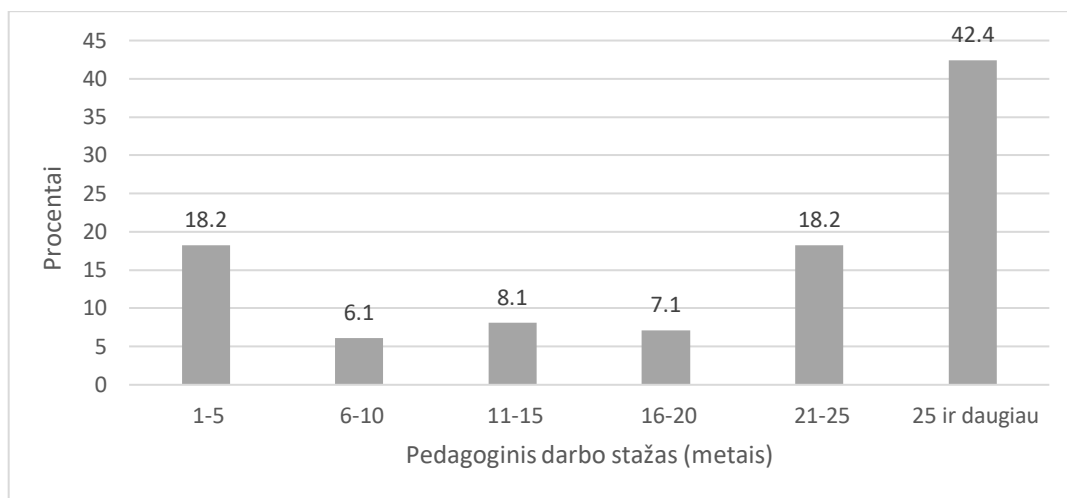
Analizuojant tyrimo duomenis, buvo išsiaiškinta, kad respondenčių amžius svyruoja nuo 20 iki 60 ir daugiau metų. Respondentės pagal amžių išsidėstė taip: 20-30 m. amžiaus grupė (9,1 proc.), 31-40 m. amžiaus grupė (15,2 proc.), 41-50 m. amžiaus grupė (24,2 proc.), 51-60 m. amžiaus grupė (44,4 proc.), 60 ir daugiau metų amžiaus grupė (7,1 proc.). (žr. 2 pav.)

2 pav. Pedagogių pasiskirstymas pagal amžių (N = 99)

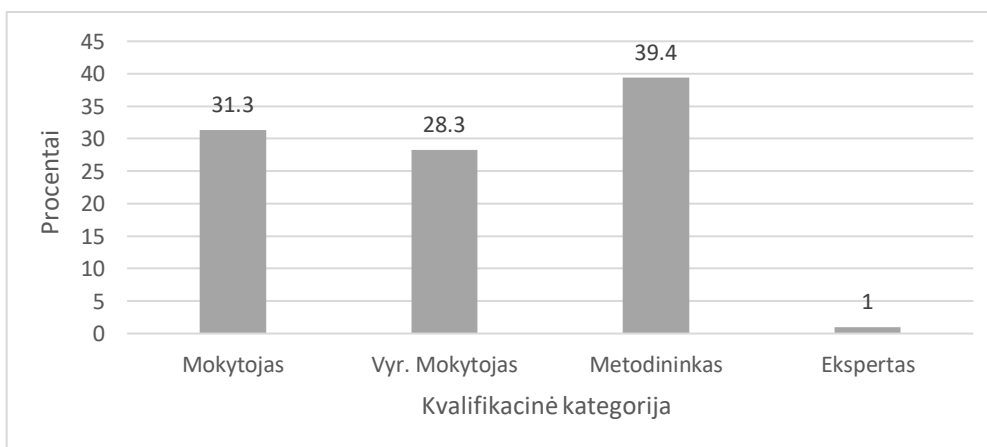
Analizuojant pedagogių darbo stažą (žr. 3 pav.) paaiškėjo, kad didžioji dalis respondenčių (42,4 proc.) turi 25 ir daugiau metų pedagoginį darbo stažą, 18,2 proc. respondenčių turi po 1-5 ir 21-25 metų darbo stažą, 7,1 proc. respondenčių turi 16-20 metų darbo stažą, 8,1 proc. respondenčių turi 11-15 metų pedagoginį darbo stažą ir tik 6,1 proc. respondenčių turi 6-10 metų pedagoginio darbo stažą.

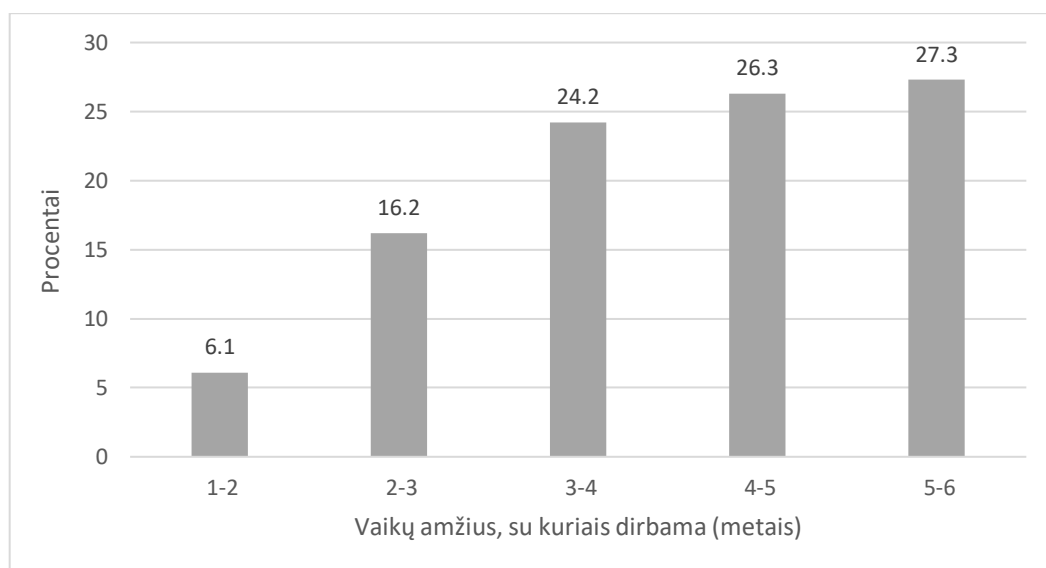
3 pav. Pedagogių pasiskirstymas pagal pedagoginį darbo stažą (N = 99)

Šiam tyrimui taip pat svarbu buvo sužinoti pedagogių kvalifikacinę kategoriją. Didžioji dalis respondencijų (39,4 proc.) turi mokytojo metodininko kvalifikacinę kategoriją, 31,3 proc. turi mokytojo kvalifikacinę kategoriją, 28,3 proc. – vyresniojo mokytojo ir tik 1 proc. turi mokytojo eksperto kvalifikacinę kategoriją (žr. 4 pav.).

4 pav. Pedagogių pasiskirstymas pagal kvalifikacinę kategoriją (N = 99)

Tyrimo metu respondencijų buvo pasiteirauta, su kokio amžiaus vaikais jos dirba (žr. 5 pav.). Apklaustųjų duomenys pasiskirstė su vaikų amžiumi tolygiai didėjančia tvarka: 1-2 m. amžiaus vaikais (6,1 proc.), su 2-3 m. amžiaus vaikais dirbančių pedagogių (16,2 proc.), 3-4 m. amžiaus vaikais (24,2 proc.), 4-5 m. amžiaus vaikais (26,3 proc.) ir su 5-6 m. amžiaus vaikais dirbančių pedagogių (27,3 proc.).

5 pav. Pedagogių pasiskirstymas pagal vaikų amžiaus grupę, su kuria dirbama (N = 99)

Pirmuoju diagnostiniu bloku buvo siekiama išsiaiškinti, kokia ugdymo aplinka vyrauja ikimokyklinio/priešmokyklinio ugdymo įstaigoje (žr. 4 lentelę).

4 lentelė

Respondenčių pasiskirstymas pagal atsakymų rezultatus apie ugdymo aplinką

(N = 99)

TEIGINIAI	SUTINKA	NEŽINO	NESUTINKA
1. Ugdytiniui sudarytos visos sąlygos save įprasminti norimoje veikloje	98 (99 proc.)	(0 proc.)	1 (1 proc.)
2. Vaikas yra nuolat pagiriamas, paskatinamas pedagogo	99 (100 proc.)	(0 proc.)	(0 proc.)
3. Įstaiga yra aprūpinta visomis priemonėmis, kurios padeda vaikui save realizuoti	86 (86,9 proc.)	(0 proc.)	13 (13,1 proc.)
4. Teigiamas įstaigos mikroklimatas skatina vaikų domėjimąsi naujais dalykais	97 (98 proc.)	1 (1 proc.)	1 (1 proc.)
5. Atviras ir nuoširdus bendravimas su vaikais - esminis veiksnys, lemiantis sėkmės situacijas ugdymo procese	99 (100 proc.)	(0 proc.)	(0 proc.)

Apžvelgus rezultatus, galima įvertinti ugdymo aplinkos reikšmę ikimokyklinio/priešmokyklinio ugdymo įstaigoje. Tik 1 pedagogė nesutinka, kad ugdytiniui sudarytos visos sąlygos save įprasminti norimoje veikloje (1 teiginys). Galima daryti prielaidą, kad pedagogė dėl savų interesų ar įsitikinimų išreiškia tokį požiūrį. Tačiau net 99 proc. pedagogių, neabejoja, kad vaikui sudarytos palankios sąlygos save įprasminti bet kokioje veikloje. Tai įtakoja stipri materialinė bazė bei įstaigoje keliami lūkesčiai tolimesnei vaiko gerovei. 2 teiginyje atsispindi vienareikšmiška

respondenčių nuomonė, kad vaikas yra nuolat pagiriamas, paskatinamas pedagogo. Galima teigti, kad įstaigoje dirba kompetentingos pedagogės, kurių požiūriu būtina nuolat skatinti ugdytinių motyvaciją. 3 teiginyje respondentų požiūris nežymiai išsiskiria. 86,9 proc. mano, kad įstaiga yra aprūpinta visomis priemonėmis, kurios padeda vaikui save realizuoti. Tačiau 13,1 proc. pedagogių nesutinka su šiuo teiginiu. Tai rodo, kad mokytojoms yra svarbi vaiko savirealizacija, bet kartais pritrūkstama priemonių vaikui atskleisti ir išplėtoti savo galimybes. 98 proc. respondenčių sutiko, kad teigiamas įstaigos mikroklimatas skatina vaikų domėjimąsi naujais dalykais (4 teiginys). Galima, daryti prielaidą, kad ugdymo aplinkoje teigiamas mikroklimatas yra svarbus veiksnys siekiant skatinti vaikų domėjimąsi naujais, dar nežinomais dalykais. 1 pedagogė šiam teiginiui nepritarė (neturėjo nuomonės šiuo klausimu), tad galima manyti, kad vaiko domėjimasis naujovėmis šios pedagogės nuomone, nėra sąlygojamas ugdymo įstaigoje vyraujančio mikroklimato. Paskutiniame diagnostinio bloko (5) teiginyje, 100 proc. respondenčių vienareikšmišku sutikimu išreiškia nuomonę, kad atviras ir nuoširdus bendravimas – esminis veiksnys, lemiantis sėkmės situacijas ugdymo procese. Galima tiegti, kad mokymo(si) sėkmę lemia ne tik pedagogių gebėjimas perteikti žinias ugdytiniui, mokytojo kompetencijos ar ugdymo metodika, bet ir nuoširdus bei atviras bendravimas, padedantis įprasminti sėkmės situacijas ugdymo procese.

Muzikinis vaiko ugdymas lopšelyje-darželyje neapsiriboja vien muzikiniuose užsiėmimuose organizuojama veikla. Meninis/muzikinis ugdymas nenutrūksta ir įstaigos grupėse, kurį ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogai plėtoja ir be meninio ugdymo/muzikos mokytojo pagalbos. Todėl antruoju diagnostiniu bloku buvo siekiama išsiaiškinti, kokia muzikine veikla užsiimama ne muzikinių užsiėmimų metu (žr. 5 lentelę).

5 lentelė

**Respondenčių pasiskirstymas pagal atsakymų rezultatus apie muzikinę veiklą
ne muzikinių užsiėmimų metu (N = 99)**

TEIGINIAI	SUTINKA	NEŽINO	NESUTINKA
1. Grupėje atliekame muzikines mankštas	98 (99 proc.)	(0 proc.)	1 (1 proc.)
2. Laisvu laiku žiūrime muzikines pasakas	93 (93,9 proc.)	(0 proc.)	6 (6,1 proc.)
3. Papildomai mokomės dainų ir šokių	90 (90,9 proc.)	2 (2 proc.)	7 (7,1 proc.)
4. Grupėje ugdytinių kūrybiškumas atsiskleidžia labiau nei muzikinių užsiėmimų metu	54 (54,6 proc.)	10 (10,1 proc.)	35 (35,3 proc.)
5. Vaikų pagrindines ugdomasias veiklas motyvuoju muzikiniais kūrybiniais žaidimais	84 (84,8 proc.)	2 (2 proc.)	13 (13,1 proc.)

Net 99 proc. respondenčių teigia, kad grupėje alieka muzikines mankštas (1 teiginys). Toks reiškinys rodo, kad pedagogių nuomone, vaikams patinka muzikinės mankštos arba yra svarbu, tiek fiziniu, tiek muzikiniu lavinimu pradėti dienos ugdomąją veiklą nuo muzikinės mankštos. Tik 1 pedagogė šios veiklos nepraktikuoja. Galima daryti prielaidą, kad tokį jos apsisprendimą lemia muzikinių kompetencijų ar fizinių galimybių stoka. 2 teiginyje net 93,9 proc. pedagogių teigia, grupėje laisvu laiku žiūri muzikines pasakas. Tai vienas iš būdų skatinti prigimtinių vaikų smalsumą, formuoti asmenybę vertybiniu aspektu, o tuo pačiu tai ir muzikinio suvokimo formavimas. Galimai, todėl respondenčių požiūriu, muzikinės pasakos joms yra svarbios. Nepaisant to, 6,1 proc. pedagogių teigia grupėje nežiūri muzikinių pasakų. Galimi du variantai: kompiuterinio raštingumo stoka, dėl kurios pedagogės nesugeba rasti muzikinių pasakų arba stanga technologijų (kompiuterio, televizoriaus), kurių pagalba grupėje būtų galima jas žiūrėti. 3 teiginyje 90,9 proc. respondenčių teigia, kad grupėje papildomai mokosi dainų ir šokių. Remiantis tokiu pedagogių požiūriu, galima teigti, kad šios veiklos yra svarbios ugdytinių savirealizacijai (saviraiškai) ir įtakoja emocinę vaiko būseną. Taip pat, galimai, pedagogės nori užtikrinti, kad vaikai atsiskleistų per meninę raišką ir galėtų dalyvauti įstaigos ar grupės šventėse, kuriose vienos pagrindinių veiksenų yra dainos ir šokiai. Nepaisant to, 2 proc. respondenčių neturi nuomonės ir 7 7,1 proc. pedagogių dainų ir šokių mokymasis grupėje yra neaktualus. Tai rodo atsainų požiūrį į darbą ir vaiko ugdymą. 4 teiginyje respondenčių nuomonės išsiskiria. 35,3 proc. pedagogių nesutinka su teiginiu, kad grupėje ugdytinių kūrybiškumas atsiskleidžia labiau nei muzikinių užsiėmimų metu. Tokie gauti rezultatai rodo, kad muzikinis ugdymas yra svarbus skatinant ugdytinių kūrybiškumą, kuris yra neatsiejama vaiko saviraiškos dalis. 54,6 proc. apklaustųjų mano, kad grupėje ugdytinių kūrybiškumas atsiskleidžia labiau nei muzikinių užsiėmimų metu. Tai reiškia, kad kūrybiškumas gali atsiskleisti ne tik muzikiniuose užsiėmimuose, bet ir kitose veiklose, pvz.: žaidžiant, piešiant, bendraujant ir t.t. 84,8 proc. respondentčių vaikų pagrindines ugdomasias veiklas motyvuoja muzikiniais kūrybiniais žaidimais (5 teiginys). Tai rodo, kad kūrybiniai muzikiniai žaidimai vaikui yra labai svarbūs ir mėgiami. Būtent jais pedagogės siekia motyvuoti vaikus ugdomosiose veiklose. Nepaisant to, 13,1 proc. pedagogių nesiremia muzikiniais kūrybiniais žaidimais kaip motyvuojančia priemone. Gal būt, jos taiko kitokią metodiką ar būdus kaip paskatinti vaiką ugdomosiose veiklose.

Taip pat buvo pateiktas ir atviro tipo klausimas, kuriuo siekiama sužinoti kokia dar muzikine veikla užsiimama. Išanalizavus informantų pateiktus atsakymus, gauti rezultatai susiteminti į dvi kategorijas (žr. 6 lentelę).

Tema (klausimas) **Muzikinė veikla ne muzikinių užsiėmimų metu**

Kategorijos	Subkategorijos pavadinimas	Teiginių pavyzdžiai
Muzikinės veiklos rūšys	Muzikos klausymas	<i>Klauomės muzikinių kūrinių, kurie atspindi ugdomosios veiklos temą. (P24) Klausydami muzikos, susipažįstame su įvairiais muzikos stiliais. (P27) Klausomės relaksacinio pobūdžio muzikos.</i>
	Dainavimas	<i>Lopšinių dainavimas. (P15, P23) Dainuojamieji pirštų žaidimai, dainuojamieji imitaciniai eilėraščiai, dainuojamoji mankšta. (P33)</i>
	Ritminis aktyvumas	<i>Muzikuojame su grupėje esančiais žaislais (atliekame ritmines užduotis). (P10) Atliekame muzikinius pasisveikinimus naudojant ritminius judesius. (P19) Pratimai ritmo pojūčiui lavinti.</i>
	Muzikinė kūryba	<i>Muzikiniai pirštelių žaidimai. (P15) Žaidžiame muzikinius improvizacinius žaidimus. (P36) Kuriame miuziklus, muzikines pasakas. (P50)</i>
	Grojimas	<i>Muzikuojame savo pasigamintais muzikos instrumentais. (P2, P12, P44, P45) Grojame interaktyvių grindų pagalba. (P42)</i>
	Choreografija	<i>Šokame per vaikų ir mokytojų gimtadienius. (P20) Rengiame diskotekas. (P22) Šokame lietuvių liaudies šokius, ratelius. (P35)</i>
Kita muzikinė veikla	Koncertinė veikla	<i>Vaikų koncertai saviraiškai ir kūrybiškumui plėtoti. (P1) Ruošiamės įvairiems vaidinimams. (P8) Rengiame koncertus (P13, P39, P43)</i>
	Muzikinės veiklos integravimas į kitą veiklą	<i>Piešiame integruojant muzikos klausymą. (P25) Muzikinę veiklą integruojame į ugdomo veiklą (siekiant, kad muzikos repertuaras būtų vertingas meniniu, tautiniu, doroviniu požiūriu). (P51)</i>

Apklausus keturių Mažeikių miesto lopšelių-darželių ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo mokytojas, informantės pateikė glaustus atsakymus apie muzikines veiklas, kuriomis užsiima ne muzikinių užsiėmimų metu. Analizuojant muzikinės veiklos rūšis buvo išskirtos šešios kategorijų patvirtinančios subkategorijos. Didžioji dalis informančių teigė, kad grupėje užsiima muzikine kūryba („Grojame pasigamintomis priemonėmis kūrybinių žaidimų metu (P3)“. „Vaidiname muzikines pasakas (P5)“). Taip pat atliekamos ir netradicinės veiklos („Muzikiniai pirštelių žaidimai. (P15)“). Taip pat pedagogės paminėjo, kad („Žaidžiame muzikinius žaidimus (P16, P28)“). „Gaminame muzikos instrumentus (P26, P38, P43)“). Taip pat, nemaža dalis pedagogių muzikinę kūrybą

įprasmina muzikiniais žaidimais („*Žaidžiame muzikinius didaktinius žaidimus (P17)*“). „*Žaidžiame muzikinius kūrybinius žaidimus (P21)*“). „*Žaidžiame muzikinius imitacinius žaidimus (P23)*“). „*Žaidžiame muzikinius improvizacinius žaidimus (P36)*“). Išryškėjo net pedagogės meninė/muzikinė kompetencija („*Kuriame miuziklus, muzikines pasakas (P50)*“). Taip pat nemaža dalis mokytojų, kaip prioritetinę muzikinę veiklą grupėje, išskiria grojimą („*Muzikuojame savo pasigamintais muzikos instrumentais (P2, P12, P44, P45)*“). „*Grojame su barškučiais, grupėje esančiais instrumentais (P6, P34)*“). „*Grojame akmenukais (P7)*“). „*Grojame muzikiniais instrumentais (P9, P16, P49)*“). „*Grojame būgneliais (P11)*“). „*Grojame savo pasigamintais barškučiais, būgneliais (P14)*“). „*Grojame su barškučiais, lazdelėmis (P41)*“). Grojimą net integruoja su šiuolaikinėmis technologijomis („*Grojame interaktyvių grindų pagalba (P42)*“). Nemaža dalis pedagogių teigė, nemuzikinių užsiėmimų metu, skiriantčios didelį dėmesį muzikos klausymui („*Klausomės vaikiškų dainelių (P13)*“). „*Klausomės muzikinių pasakų (P18, P21, P28)*“). „*Klausomės muzikinių kūrinių (P22, P23, P46)*“). „*Dainelių klausymas (P15, P20)*“). Dalis pedagogių muzikos klausymą sugretina su ugdomąja veikla ar net lavina vaikų muzikos suvokimą („*Klausomės muzikinių kūrinių, kurie atspindi ugdomosios veiklos temą (P24)*“). „*Klausydami muzikos, susipažįstame su įvairiais muzikos stiliais (P27)*“). Kai kurios pedagogės muzikos klausymą naudoja kaip priemonę psichinei vaiko būsenai stimuliuoti („*Klausomės relaksacinio pobūdžio muzikos (P32)*“). „*Klausome lopšinių prieš miegą (P36)*“). „*Muziką naudojame kaip relaksacinę priemonę nusiramimui, klausomės skirtingų dermių muzikos, kurios pagalba vaikai įvardija savo nuotaiką (P39)*“). Viena, labiausiai paplitusi, muzikinės veiklos rūšių ikimokyklinio/priešmokyklinio ugdymo įstaigoje – dainavimas. Šia veikla vaikai užsiima ne tik muzikiniuose užsiėmimuose. Pedagogių teigimu, grupėje ši veikla taip pat praktikuojama („*Dainuojame (P7, P9)*“). „*Mokomės daineles (P8, P28)*“). „*Mokomės l. l. dainų (P24)*“). „*Dainuojame ryto rato dainelę (P31)*“). „*Lopšinių dainavimas (P15, P23)*“). Informantės teigimu, atpažįstami net gabesni vaikai, turintys vokaličius gebėjimus („*Dainuojame su muzikai gabiais vaikais (P17)*“). Kai kurios pedagogės pasižymi originalumu, sugalvodamos, kaip pritaikyti dainavimą grupėje („*Dainuojamieji pirštų žaidimai, dainuojamieji imitaciniai eilėraščiai, dainuojamoji mankšta (P33)*“). „*Dainavimas pritariant muzikos instrumentams (P37)*“). Ne ką mažesnę reikšmę mokytojos teikia ritminiam aktyvumui, kaip muzikinės veiklos rūšiai („*Bandome ploti ritmą (P6)*“). „*Muzikuojame su grupėje esančiais žaislais (atliekame ritmines užduotis) (P10)*“). „*Atliekame muzikinius pasisveikinimus naudojant ritminius judesius (P19)*“). „*Ritminiai žaidimai (P29)*“). „*Muzikinė mankšta (P34)*“). „*Ritmo plojimo pratimai (P37)*“). „*Pratimai ritmo pojūčiui lavinti (P39, P44)*“). Pastebima, kad net ne muzikinių užsiėmimų metu, pedagogės sudaro palankias

sąlygas vaikų ritminiam aktyvumui („*Ritmo atkartojimas su spalvomis, muzikiniais instrumentais (P33)*“). „*Atliekame logoritmikos pratimus (P47)*“). „*Logopedinės ritmikos pratimai (P48)*“). Kasdieninėje vaikų ir pedagogų veikloje išryškėjo dar viena, ne ką mažiau svarbi, muzikinės veiklos rūšis – choreografija. Mokytojos dalinosi, kad grupėse, ne muzikinių užsiėmimų metu, su vaikais praktikuoja šoki ne tik kaip kaip muzikinių vaiko gebėjimų lavinimą, bet tuo pačiu lavina ir etninę suvokimą, puoselėja papročius ir tradicijas („*Šokame (P4, P15)*“). „*Šokame liaudiškus šokius“ (P7)* „*Šokame ratelius (P16, P40)*“). „*Šokame per vaikų ir mokytojų gimtadienius (P20)*“). „*Rengiame diskotekas (P22)*“). „*L. l. žaidimai – rateliai (P29)*“). „*Šokame lietuvių liaudies šokius, ratelius (P35)*“).

Nepaisant išskirtų muzikinės veiklos rūšių, pedagogių teigimu, kasdieninėje veikloje išryškėjo ir kitos muzikinės veiklos, kuriomis užsiimama papildomai, ne muzikinių užsiėmimų metu. Analizuojant kitas muzikines veiklas buvo išskirtos dvi kategoriją patvirtinančios subkategorijos. Didžioji dalis informančių dalinosi, jog ikimokyklinio/priešmokyklinio ugdymo įstaigoje akcentuojamas muzikinės veiklos integravimas į kitą veiklą („*Dainuojame atliekant kitas veiklas (P14)*“). „*Piešiame integruojant muzikos klausymą (P25)*“). „*Muzikinės pertraukėlės tarp ugdomosios veiklos (P30)*“). „*Ugdomojoje veikloje naudojame knygas, kurios skleidžia įvairius muzikinius garsus, klausomės gamtoje sklindančių garsų (P42)*“). Taip pat pastebimas ir tėvų įtraukimas į veiklas bei siekimas ugdyti vaiką meniniu, tautiniu bei doroviniu aspektais („*Į veiklą įtraukiame muzikuojančius tėvelius (P43)*“). „*Muzikinę veiklą integruojame į ugdymo veiklą (siekiant, kad muzikos repertuaras būtų vertingas meniniu, tautiniu, doroviniu požiūriu) (P51)*“). Ne ką mažesnę svarbą pedagogės teikia ir koncertinei veiklai, kuriai turima ruoštis ne tik muzikiniuose užsiėmimuose, bet ir grupėje, laisvu nuo ugdymo laiku. Tokia veikla, pedagogių nuomone, skirta ne tik palankių rezultatų siekimui, bet ir vaikų saviraiškai bei kūrybingumui plėtoti („*Vaikų koncertai saviraiškai ir kūrybiškumui plėtoti (P1)*“). „*Ruošiamės įvairiems vaidinimams (P8)*“). „*Rengiame koncertus (P13, P39, P43)*“).

Taigi, siekiant išsiaiškinti, kokia dar muzikine veikla užsiimama ne muzikinių užsiėmimų metu, buvo pateiktas klausimas: *Kokia dar muzikine veikla užsiimate ne muzikinių užsiėmimų metu?* Į pateiktą klausimą atsakė 51 ikimokyklinio/priešmokyklinio ugdymo pedagogė. Vertinant atsakymus buvo išskirtos dvi kategorijos. Pirmoji – muzikinės veiklos rūšys. Analizuojant muzikinės veiklos rūšis buvo išskirtos šešios kategoriją patvirtinančios subkategorijos. Jų atsakymai (teiginiai) pasiskirtė gana tolygiai, tad galima teigti, kad muzikos klausymas, grojimas, dainavimas, ritminis aktyvumas, muzikinė kūryba ir choreografija turi potencialą plėtotis vaikų kasdieninėje veikloje. Analizuojant mokytojų pateiktus atsakymus, išryškėjo ir kita muzikinė veiklą, kurią galima klasifikuoti, kaip atskirą

kategoriją. Peržvelgus kitas muzikines veiklas buvo išskirtos dvi kategorijų patvirtinančios subkategorijos. Daugumos pedagogų pateiktuose atsakymuose išryškėjo muzikinės veiklos integravimas į kitą veiklą, į kurią įtraukiami ir tėvai, o vaikas lavinamas visapusiškai. Antroji – koncertinė veikla, leidžia daryti prielaidą, kad vaikas su pedagogo pagalba ne tik ruošiamas įvairiems koncertams, bet kartu ir plėtojamas vaiko kūrybiškumas bei saviraiška.

Trečiuoju diagnostiniu bloku buvo siekiama iširti meninio ugdymo/muzikos mokytojo veiklą ir išsiaiškinti, ar mokytojo asmenybė daro poveikį ugdytiniui (žr. 7 lentelę).

7 lentelė

**Respondenčių pasiskirstymas pagal atsakymų rezultatus apie
meninio ugdymo/muzikos mokytoją (N = 99)**

TEIGINIAI	SUTINKA	NEŽINO	NESUTINKA
1. Mokytojo pateikiama meninė/muzikinė veikla paskatina vaiką atrasti naujų laisvalaikio praleidimo būdų	93 (94 proc.)	5 (5 proc.)	1 (1 proc.)
2. Mokytojas visada palaiko vaikų kūrybines iniciatyvas	93 (94 proc.)	2 (2 proc.)	4 (4 proc.)
3. Mokytojas organizuodamas muzikinę veiklą taiko netradicinius ugdymo metodus (šiuolaikines technologijas, integruoja užsiėmimus su kitų dalykų veiklomis)	98 (99 proc.)	1 (1 proc.)	(0 proc.)
4. Kartais mokytojas meninius/muzikinius užsiėmimus praveda atmetinai ir nuobodžiai	3 (3 proc.)	4 (4 proc.)	92 (93 proc.)
5. Ugdytiniai muzikinių užsiėmimų metu gali laisvai reikšti savo nuomonę, nes ji mokytojui yra svarbi	88 (88,9 proc.)	5 (5 proc.)	6 (6,1 proc.)
6. Mokytojas aktyvus ne tik muzikiniame ugdyme, bet ir visos įstaigos veiklose	98 (99 proc.)	1 (1 proc.)	(0 proc.)
7. Mokytojas draugiškai bendrauja ir diskutuoja su vaikais	99 (100 proc.)	(0 proc.)	(0 proc.)
8. Muzikos mokytojo palaikymas ir paskatinimai padeda atsiskleisti vaiko saviraiškai	96 (97 proc.)	3 (3 proc.)	(0 proc.)

Apžvelgus rezultatus, galima įvertinti ugdytinių ir meninio ugdymo/muzikos mokytojo sąveiką, išryškinant vyraujančią emocinį foną, kadangi ugdymo ypatumai bei ikimokyklinio/priešmokyklinio amžiaus vaikų ir mokytojo santykiai ypač reikšmingi komponentai vaiko saviraiškos potencialo galimybių sklaidai. Siekiant išanalizuoti pedagoginį mokytojo – mokinio tarpusavio ryšį, respondenčių buvo pasiteirauta, ar mokytojo pateikiama meninė/muzikinė veikla paskatina vaiką atrasti naujų laisvalaikio praleidimo būdų (1 teiginys). Net 94 proc. apklaustųjų sutiko su šiuo teiginiu, o tai suponuoja prielaidą, kad muzikos mokytojo paskatinimas ypatingai svarbus

ugdytinio saviraiškos plėtrai dar neatrastose, naujose veiklose. 2 teiginyje 94 proc. pedagogių mano, kad meninio ugdymo/muzikos mokytojas visada palaiko vaikų kūrybines iniciatyvas, o tai reiškia, kad ugdytiniui yra suteikiama laisvė save realizuoti muzikiniuose užsiėmimuose. Tik 4 proc. respondentų nesutinka su šiuo teiginiu. Galimai, tokie rezultatai pasireiškia todėl, kad būtų užtikrintas drausmingumas muzikinio ugdymo procese. 99 proc. apklaustųjų sutinka su teiginiu, kad mokytojas organizuodamas muzikinę veiklą taiko netradicinius ugdymo metodus (šiuolaikines technologijas, integruoja užsiėmimus su kitų dalykų veiklomis) (3 teiginys). Tokie rezultatai išryškėjo todėl, kad naujosios antropoceno kartos vaikų ugdymas yra neatsiejamas be šiuolaikinių technologijų integravimo į ugdymo procesą. Tik jų dėka vaikas lengviau įsitraukia į mokomąją veiklą, geba ilgiau sutelkti dėmesį, o tuo pačiu yra ugdomas ir kūrybiškumas. 4 teiginyje net 93 proc. pedagogių nesutiko, kad kartais mokytojas meninius/muzikinius užsiėmimus praveda atmetinai ir nuobodžiai, tačiau 3 proc. respondentų pritarė šiam teiginiui. Galima daryti prielaidą, kad retkarčiais pasitaiko jog muzikiniai užsiėmimai pravedami nuobodžiai dėl žmogiškojo faktoriaus (suprastėjusi mokytojo sveikatos būklė, nuovargis ar pan.), tačiau, remiantis rezultatais, toks reiškinys ypatingai retas. 88,9 proc. respondentų sutinka su teiginiu, kad ugdytiniai muzikinių užsiėmimų metu gali laisvai reikšti savo nuomonę, nes ji mokytojui yra svarbi (5 teiginys). Šie duomenys leidžia daryti prielaidą, kad muzikiniuose užsiėmimuose vyraujanti laisvojo ugdymo paradigma, suteikia galimybę reikštis mokinių polinkiams ir interesams, sudarant laisvo pedagoginio bendravimo terpę. Tačiau 6,1 proc. respondentų tai neigia. Tokie rezultatai, galimai, rodo konservatyvių pažiūrų muzikos mokytojo asmenybę. Net 99 proc. sutinka, kad meninio ugdymo/muzikos mokytojas aktyvus ne tik muzikiniame ugdyme, bet ir visos įstaigos veiklose. Tokie duomenys įrodo, kad ikimokyklinio/priešmokyklinio ugdymo įstaigose neužtenka būti vien savo srities specialistu ir gerai išmanyti savo dėstomą dalyką. Dirbant su tokio amžiaus vaikais, pedagogas turi būti visapusiškai aktyvus įstaigos bendruomenės narys. 7 teiginio duomenų rezultatai rodo, kad 100 proc. respondentų sutinka su teiginiu, jog mokytojas draugiškai bendrauja ir diskutuoja su vaikais. Numanoma, kad tokiu būdu siekiama sustiprinti pedagogo ir ugdytinio tarpusavio ryšį bei įgyti abipusį pasitikėjimą. Siekiant apibendrinti viso diagnostinio bloko teiginių reikšmę tyrimo objektui, respondentų buvo pasiteirauta, ar muzikos mokytojo palaikymas ir paskatinimai padeda atsiskleisti vaiko saviraiškai (8 teiginys). 3 proc. apklaustųjų neturėjo nuomonės. Tai parodo atsainų pedagogių požiūrį į kitas ugdomasias veiklas, kurios neliečia jų pareigybų. Tačiau net 97 proc. pedagogių sutinka su šiuo teiginiu. Tai leidžia daryti prielaidą, kad meninio ugdymo/muzikos mokytojas ugdytiniui yra autoritetas, paskatinantis skleisti vaikų saviraiškai.

Ketvirtajame diagnostiniame bloke siekiama išsiaiškinti, kokia konkrečių muzikinių veiklų įtaka vaikui ir kaip jos atliepiamos (žr. 8 lentelę).

8 lentelė

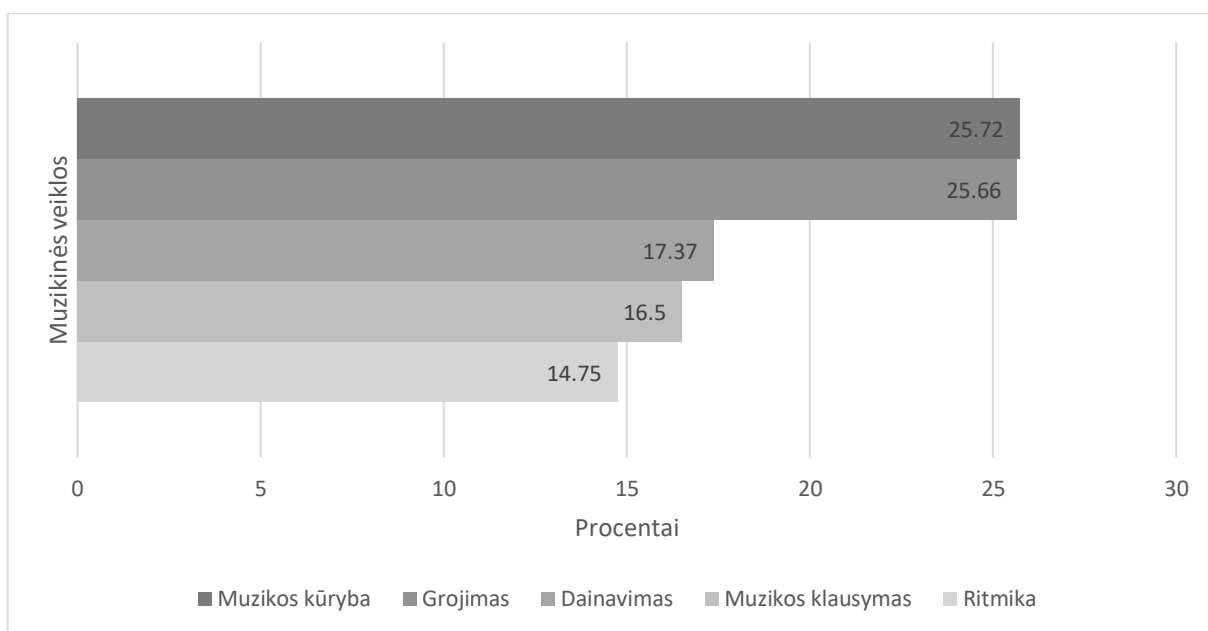
**Respondenčių pasiskirstymas pagal atsakymų rezultatus apie veiklas
muzikiniuose užsiėmimuose (N = 99)**

TEIGINIAI	SUTINKA	NEŽINO	NESUTINKA
1. Muzikos klausymo metu vaikai kūno judesiais, veido išraiška, verbaline ir neverbaline kalba reaguoja į muziką	99 (100 proc.)	(0 proc.)	(0 proc.)
2. Vaikai laisvai interpretuoja, apibūdina klausomus muzikos kūrinius	87 (87,9 proc.)	4 (4 proc.)	8 (8,1 proc.)
3. Mokytojo parinktas dainų repertuaras iššaukia geras vaikų emocijas	99 (100 proc.)	(0 proc.)	(0 proc.)
4. Vaikai drąsiai teikia pasiūlymus koreguojant dainos tekstą	49 (49,5 proc.)	16 (16,2 proc.)	34 (34,3 proc.)
5. Vaikai noriai kuria ritminius, melodinius motyvus	75 (75,8 proc.)	9 (9,1 proc.)	15 (15,1 proc.)
6. Šokis padeda atsiskleisti vaikų kūrybiškumui bei fiziškai save išreikšti	98 (99 proc.)	1 (1 proc.)	(0 proc.)
7. Muzikinių kūrybinių užsiėmimų metu pastebimas uždarų vaikų polinkis improvizuoti	82 (82,8 proc.)	10 (10,1 proc.)	7 (7,1 proc.)
8. Žaidžiant muzikinius žaidimus, vaikai patys interpretuoja sugalvodami kūno judesius, imituodami garsus	96 (97 proc.)	2 (2 proc.)	1 (1 proc.)
9. Inovatyvus šiuolaikinių technologijų pritaikymas muzikinėse veiklose lavina vaiko fantaziją	98 (99 proc.)	(0 proc.)	1 (1 proc.)

Visos 99 tyrimo respondentės teigia, kad muzikos klausymo metu vaikai kūno judesiais, veido išraiška, verbaline ir neverbaline kalba reaguoja į muziką (1 teiginys). Tokie rezultatai parodo, kad vaikai puikiai jaučia, išgyvena klausomą muziką, todėl muzikos klausymą(si), kaip veiksena muzikiniame užsiėmime, galima traktuoti kaip svarbią veiklą sąlygojančią vaiko saviraišką. To pasekoje, net 87,9 proc. respondenčių sutinka su teiginiu, kad vaikai laisvai interpretuoja, apibūdina klausomus muzikos kūrinius (2 teiginys). Tokio pobūdžio veikla vystosi vaikų vaizduotės lavinimas, ugdomi kalbėjimo įgūdžiai bei mokomasi nuosekliai dėstyti savo mintis, kas lemia pozityvią vaiko saviraišką. Tačiau 8,1 proc. respondenčių su šiuo teiginiu nesutinka. Galimai, tai lemia ankstyvasis vaikų amžius, kai verbalinis bendravimas dar tik pradeda formuotis. Neskaitant to, vis dažniau pastebima vaikų su raidos, elgesio, bendravimo sutrikimais, kuriems perteikti savo emocijas ir mintis yra sunku. Emocinė vaiko būseną yra svarbus veiksnys formuojant vertybines nuostatas bei ugdant pilnavertę asmenybę, todėl respondentų buvo pasiteirauta, ar mokytojo parinktas dainų repertuaras

iššaukia geras vaikų emocijas (3 teiginys). Vienareikšmiškai 100 proc. pedagogių sutiko su šiuo teiginiu. Taigi, galima daryti prielaidą, kad meninio ugdymo/muzikos pedagogai stengiasi parinkti tinkamą dainų repertuarą, siekia atliepti geras vaikų emocijas, kurios užtikrins tolimesnį kokybišką vaiko ugdymą. 4 teiginyje respondentų nuomonė išsiskyrė. 49,5 proc. pedagogių sutinka su teiginiu, kad vaikai drąsiai teikia pasiūlymus koreguojant dainos tekstą. 16,2 proc. apklaustųjų neturi nuomonės ir net 34,3 proc. nesutinka. Galbūt, tokie duomenys išryškėjo dėl to, kad koreguojant dainos tekstą reikia turėti specifinių įgūdžių ir gebėjimų, kas kai kuriems vaikams gali atrodyti pernelyg sudėtinga. Orientuotis į tokią veiklą galėtų tik vyresnių ikimokyklinių grupių ugdytiniai ar priešmokyklinio amžiaus vaikai. Ritmo pojūčio lavinimas pasireiškia jau ankstyvajame ikimokykliniame ugdyme. Todėl respondentų buvo pasiteirauta, ar vaikai noriai kuria ritminius, melodinius motyvus (5 teiginys). 75,8 proc. respondenčių su teiginiu sutiko. Galima manyti, kad vaikams ši muzikinė veikla patinka, nes kuriant ritminius ar melodinius motyvus, vaikas niekieno nevaržomas gali save išreikšti pasitelkiant savo kūrybinius sugebėjimus. Tačiau 15,1 proc. apklaustųjų su šiuo teiginiu nesutiko. Galima daryti prielaidą, kad daliai vaikų toks kūrybinis procesas neteikia malonumo arba vaikas nerodo, slepia savo kūrybinį potencialą. 6 teiginio duomenų rezultatai rodo, kad 99 proc. respondenčių sutinka, jog šokis padeda atsiskleisti vaikų kūrybiškumui bei fiziškai save išreikšti. Šitokie duomenys lemia tai, kad šokis muzikiniuose užsiėmimuose yra būtina veikla skatinant vaiko saviraišką. 7 teiginyje pastebimas ryškiausias požymis atliepiantis vaiko saviraišką. Net 82,8 proc. respondenčių išreiškė nuomonę, kad muzikinių kūrybinių užsiėmimų metu pastebimas uždarų vaikų polinkis improvizuoti. Tai rodo, jog muzikinės kūrybinės užduotys žadina uždarų vaikų emocijas, kurios padeda save išreikšti per improvizaciją. Tai ypač svarbus reiškinys būtent ikimokyklinio amžiaus vaikui, kurio vidinį potencialą ypatingai svarbu lavinti. 97 proc. pedagogių sutinka su teiginiu, kad žaidžiant muzikinius žaidimus, vaikai patys interpretuoja sugalvodami kūno judesius, imituodami garsus (8 teiginys). Muzikiniai žaidimai vaiko ugdyme užima taip pat labai svarbią vietą. Akcentuojant, kad tai žaidimas, vaikas nesikoncentruoja į tam tikrą užduotį ar veiksmą, ko pasekoje pasireiškia vaiko vaizduotė bei fantazija. Su paskutiniuju diagnostinio bloko teiginiu, kuriame buvo pasiteirauta, ar inovatyvus šiuolaikinių technologijų pritaikymas muzikinėse veiklose lavina vaiko fantaziją, sutiko 99 proc. respondenčių (9 teiginys). Tai trečio diagnostinio bloko 3 teiginį sustiprinanti prielaida, kad šiuolaikinį vaiką sudominti ir įtraukti į veiklą paprasčiau pasitelkiant šiuolaikines technologijas, o kompetentingo pedagogo pasiruošta mokomoji medžiaga, neišvengiamai turi įtakos ir vaiko fantazijos lavinimui.

Siekiant išsiaiškinti, kurios muzikos pamokos grandys yra svarbiausios skatinant vaiko saviraišką, respondencijų buvo paprašyta pagal svarbą sureitinguoti įvairias muzikinės veiklos formas. Gauti rezultatai parodė (žr. 6 pav.), kad labai nedideliu skirtumu, grojimas (25,66 proc.) mokytojų manymu, yra šiek tiek mažiau efektyvesnis skatinant vaiko saviraišką, nei muzikos kūryba (25,72 proc.). Galima daryti prielaidą, kad kūrybinės muzikinės veiklos išlaisvina ugdytinį kaip asmenybę, nevaržant jo konkrečiomis užduotimis, dėl to ši veikla ypatingai atliepia vaiko saviraišką. Ženkliai didesniu skirtumu atsiliko dainavimas (17,37 proc.) ir muzikos klausymas (16,50 proc.). Manoma, kad šios muzikinės veiklos – svarbi ugdytinių muzikinių gebėjimų lavinimo priemonė bei yra plačiausiai naudojamos ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo įstaigose, tačiau saviraiškos aspektu, pedagogių nuomone, šios veiklos nėra tiek efektyvios. Žemiausią vietą, tarp muzikinių veiklų, skatinančių vaiko saviraišką, užėmė ritmika (14,75 proc.). Tai taip pat labai svarbi veiklos sritis vaiko muzikiniame ugdyme, tačiau, mokytojų nuomone, ši veikla mažiausiai atliepia vaiko saviraišką. Toks muzikos pamokos veiklų išsidėstymas parodė, kad kūrybinės, improvizacinės veiklos suteikia daugiau laisvės ugdytinių interpretacijoms, kurios glaudžiai siejasi su vaikų saviraiška.

6 pav. Pedagogių nuomonė apie svarbiausias muzikines veiklas, skatinančias vaiko saviraišką (N = 99)

Koncertinė veikla, renginiai ir šventės – neatsiejama ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų saviraiškos skatinimo priemonė, todėl šeštajame diagnostiniame bloke siekiama išsiaiškinti, kokia šių veiklų įtaka vaikui ir ar tam yra sudarytos sąlygos (žr. 9 lentelę).

**Respondenčių pasiskirstymas pagal atsakymų rezultatus apie koncertinę veiklą,
renginius ir šventes (N = 99)**

TEIGINIAI	SUTINKA	NEŽINO	NESUTINKA
1. Įstaigos renginių metu vaikui sudarytos sąlygos save parodyti kitiems	99 (100 proc.)	(0 proc.)	(0 proc.)
2. Švenčių metu vaikas išreiškia pasitenkinimą, galėdamas savo gebėjimus pademonstruoti tėvams	95 (96 proc.)	3 (3 proc.)	1 (1 proc.)
3. Įstaigos administracijos palaikymas ir pagyrimai skatina vaikus aktyviau dalyvauti visuomeninėje/koncertinėje veikloje	94 (95 proc.)	4 (4 proc.)	1 (1 proc.)
4. Vaikai kartais konkuruoja tarpusavyje dėl tam tikro vaidmens šventėje	80 (80,8 proc.)	6 (6,1 proc.)	13 (13,1 proc.)
5. Visos įstaigos grandys (administracija, pedagogai, specialistai, ugdytiniai) bendradarbiauja tarpusavyje, siekiant užtikrinti palankias sąlygas vaiko saviraiškai koncertinėje veikloje	96 (97 proc.)	3 (3 proc.)	(0 proc.)

Vienareikšmiškai 100 proc. tyrimo respondenčių teigia, kad įstaigos renginių metu vaikui sudarytos sąlygos save parodyti kitiems (1 teiginys). Remiantis tokiais duomenimis, galima teigti, kad ikimokyklinio/priešmokyklinio ugdymo įstaiga yra palanki terpė vaikui save realizuoti kaip asmenybę, todėl galima daryti prielaidą, kad įstaigos renginiai vienareikšmiškai skatina vaikų saviraišką. Nepaisant to, organizuojamų renginių bei švenčių metu, vaikas turi galimybę savo gebėjimus bei išmokus dainas, eilėraščius, šokius, instrumentinius kūrinius pademonstruoti tėvams (kas tokio amžiaus vaikams yra ypatingai svarbu ir aktualu). Tai įrodo respondenčių pateikta nuomonė. Net 96 proc. apklaustųjų teigia, kad švenčių metu vaikas išreiškia pasitenkinimą, galėdamas savo gebėjimus pademonstruoti tėvams (2 teiginys). Galima teigti, kad ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų gyvenime yra labai svarbus tėvų vaidmuo. To pasekoje atsispindi ir vaikų polinkis save išreikšti įstaigos renginiuose, kurių metu dominuoja teigiamos emocijos. Taip pat, vaiko savirealizacijai renginiuose, šventėse, koncertuose įtakos turi ir įstaigos administracija. 3 teiginyje, 95 proc. pedagogų mano, kad įstaigos administracijos palaikymas ir pagyrimai skatina vaikus aktyviau dalyvauti visuomeninėje/koncertinėje veikloje. Tokie rezultatai rodo, kad lopšeliuose-darželiuose svarbus ne tik vaiko ir pedagogo santykis, tačiau didelį indėlį turi ir įstaigos administracija, kurios paskatinimas turi įtakos vaiko dalyvavimui visuomeninėje/koncertinėje veikloje. 4 teiginyje respondenčių nuomonės šiek tiek išsiskiria. 80,8 proc. pedagogų teigia, kad vaikai kartais konkuruoja tarpusavyje dėl tam tikro vaidmens

šventėje. Tai lemia natūralus, tokio amžiaus vaikų, noras būti pripažintam arba, racionalaus paaiškinimo neturintis, vaiko pasirinkimas (remiamasi į tai, kas patinka ar kas nepatinka). Tačiau, 6,1 proc. apklaustųjų neturi nuomonės, o 13,1 proc. pedagogių su šiuo teiginiu nesutiko. Galimai, toks pedagogių požiūris rodo, kad vaiko nuomonė jiems neimponuoja, dėl to nežvelgiama konkurencija tarp vienokio ar kitokio vaidmens. Paskutiniajame diagnostinio bloko teiginyje, net 97 proc. pedagogių sutinka, kad visos įstaigos grandys (administracija, pedagogai, specialistai, ugdytiniai) bendradarbiauja tarpusavyje, siekiant užtikrinti palankias sąlygas vaiko saviraiškai koncertinėje veikloje. Tokie rezultatai sudaro įspūdį, kad koncertinę veiklą sąlygoja ne tik pedagogo ir vaiko santykis, kuris yra pagrindas, norint pasiekti geriausių rezultatų, tačiau įtakos turi tiek administracijos, tiek įstaigos specialistų teikiama pagalba, kuri neatsiejamai reikalinga užtikrinant palankias sąlygas vaiko saviraiškai plėtotis.

Šeštuojų diagnostiniu bloku buvo siekiama papildyti ankstesniuose diagnostiniuose blokuose gautus rezultatus, pateikiant požymius, kurie (pa)rodo/(ne)parodo vaiko saviraišką (žr. 10 lentelę).

10 lentelė

Respondenčių pasiskirstymas pagal atsakymų rezultatus apie požymius (pa)rodančius vaiko saviraišką (N = 99)

TEIGINIAI	SUTINKA	NEŽINO	NESUTINKA
1. Vaikas jaučiasi laisvas, drąsus kasdieninėje veikloje	99 (100 proc.)	(0 proc.)	(0 proc.)
2. Vaikas niekieno neskatinamas rodo iniciatyvą kūrybiniuose darbuose	93 (93,9 proc.)	5 (5,1 proc.)	1 (1 proc.)
3. Perdėtas aktyvumas ugdomosiose veiklose	33 (33,3 proc.)	16 (16,2 proc.)	50 (50,5 proc.)
4. Noras varžytis su bendraamžiais	58 (58,6 proc.)	12 (12,1 proc.)	29 (29,3 proc.)
5. Laisvai dėsto savo mintis bendraudamas su pedagogais ir bendraamžiais	94 (95 proc.)	2 (2 proc.)	3 (3 proc.)
6. Vaikas iš pedagogų reikalauja papildomų kūrinėlių (dainų, eilėraščių, pasakojimų)	66 (66,7 proc.)	5 (5 proc.)	28 (28,3 proc.)
7. Vaikas yra reiklus pats sau – ruošdamasis renginiams siekia geriausių rezultatų	72 (72,7 proc.)	11 (11,1 proc.)	16 (16,2 proc.)
8. Giriasi, kad namuose laisvu laiku atlieka papildomų kūrybinių darbų (piešia, dainuoja, deklamuoja tėvams)	87 (87,9 proc.)	3 (3 proc.)	9 (9,1 proc.)

Apžvelgus rezultatus, galima išskirti pagrindinius požymius, kurie parodo ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų saviraišką. Vienas iš teiginių, su kuriuo sutiko 100 proc. apklaustųjų – reiškinys, kad vaikas jaučiasi laisvas, drąsus kasdieninėje veikloje (1 teiginys). Tokie rezultatai rodo, kad nevaržoma vaiko asmenybė turi potencialą plėtotis jo saviraiškai kasdieninėje veikloje. To

pasekoje, vaiko saviraiška gali atsiskleisti ir per kūrybinę veiklą. Tai rodo, kad net 93,9 proc. respondenčių sutinka su teiginiu, kad vaikas niekieno neskatinamas rodo iniciatyvą kūrybiniuose darbuose (2 teiginys). Galimai, teigiamas aplinkos kūrimas ugdytinio savisklaidai ir saviraidai, lemia tokį pedagogių požiūrį. 3 teiginyje respondenčių nuomonės išsiskyrė. Net 50,5 proc. apklaustųjų, nesutinka, kad perdėtas aktyvumas ugdomosiose veiklose yra saviraiškos požymis. Galima daryti prielaidą, kad pedagogės perdėtą vaiko aktyvumą priskiria drausmės stygiui ar net vaiko nepaklusnumą ugdomosiose veiklose. Tačiau 33,3 proc. apklaustųjų su šiuo teiginiu sutiko. Nemaža dalis ikimokyklinio/priešmokyklinio amžiaus vaikų dar negeba savęs kontroliuoti ar slėpti savo emocijas. Tokie požymiai neretai atsispindi ir ugdomosiose veiklose, tačiau tai galima traktuoti kaip vaiko saviraiškos požymį, kas ir lėmė tokį respondenčių pasiskirstymą. Su teiginiu, kad noras varžytis su bendraamžiais, kaip saviraiškos požymiu, sutiko 58,6 proc. respondenčių (4 teiginys). Tai tik patvirtina ankstesniame diagnostiniame bloke pateiktą teiginį dėl natūralaus vaikų konkuravimo tarpusavyje. 12,1 proc. apklaustųjų neturi nuomonės, o 29,3 proc. pedagogių su šiuo teiginiu nesutiko. Galima daryti prielaidą, mokytojos tai traktuoja kaip natūralų ugdytinių tarpusavio konkurencijos reiškinį, kuris tokia amžiuje pakankamai dažnas ir nesieja su vaikų saviraiška. Net 95 proc. apklaustųjų sutiko su teiginiu kad, vaikas laisvai dėsto savo mintis bendraudamas su pedagogais ir bendraamžiais ir tokį reiškinį priskiria saviraiškos požymiui (5 teiginys). Tokie rezultatai leidžia daryti prielaidą, kad verbalinė kominakacija ir vaiko retorinė kalba yra vienas iš reiškinų vaiko saviraiškai plėtotis. Tai tik įrodo, kad ikimokykliniame/priešmokykliniame amžiuje ugdomi vaiko bendravimo ypatumai turi didelę reikšmę jo asmenybės savirealizacijai. 6 teiginys rodo, kad įstaigose pasitaiko, jog vaikas iš pedagogų reikalauja papildomų kūrinėlių (dainų, eilėraščių, pasakojimų). Tokį požymį, kaip saviraišką parodantį reiškinį įžvelgė net 66,7 proc. pedagogių. Galima manyti, kad vaiko saviraiškai plėtotis neužtenka vien suplanuotos ugdomosios veiklos, tačiau 28,3 proc. apklaustųjų su teiginiu nesutiko, todėl galima daryti prielaidą, kad pedagogai su tokiu reiškinium, galimai, nebuvo susidūrę. Siekiant papildyti šešto diagnostinio bloko duomenis apie koncertinę veiklą, renginius ir šventes, respondentų buvo pasiteirauta ar vaikas yra reiklus pats sau – ruošdamasis renginiams siekia geriausių rezultatų (7 teiginys). 72,7 proc. apklaustųjų tokį teiginį traktuoja kaip vaiko saviraišką (pa)rodantį požymį. Galima manyti, kad vaikui yra svarbus pats rezultatas, kuris atsispindi renginiuose. Taip pat, galima daryti prielaidą, kad vaikui yra svarbu būti įvertintam bei pripažintam, o tuo pačiu yra jaučiamas pasitenkinimas savo gebėjimus pademonstruojant tėvams ar įstaigos bendruomenei. Analizuojant 8 teiginį, didžioji dalis – 87,9 proc. respondenčių sutiko, jog vaikai giriasi, kad namuose laisvu laiku atlieka papildomų kūrybinių darbų (piešia, dainuoja, deklamuoja

tėvams) ir tai priskiria požymiui, parodančiam vaiko saviraišką. Namų erdvė leidžia vaikui neįpareigotai rinktis norimas veiklas. Jeigu tokioje erdėje vaiko pasirinkimui įtakos neturi pedagogo bei tėvų vaidmuo, toks požymis parodo, kad ikimokykliniame/priešmokykliniame amžiuje vaiko saviraiška labiausiai pasireiškia per kūrybines veiklas, kuri viena iš jų – muzikinė veikla. Tokie rezultatai tik įrodo svarbią reikšmę tyrimo objekto aspektu.

Išanalizavus atlikto tyrimo rezultatus, paaiškėjo, kad meninis/muzikinis ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų ugdymas yra ypatingai svarbus skatinant jų saviraiškos potencialą. Taip pat labai svarbus veiksnys ugdytinio savirealizacijai yra ugdymo aplinka, kurią sąlygoja įstaigos materialinė bazė, pedagogų požiūris, paremtas nuolatine ugdytinių motyvacija bei įstaigoje keliami lūkesčiai tolimesnei vaiko gerovei. Šie veiksniai ypač svarbūs, siekiant, jog vaikas *save* išreikštų. Taip pat pastebėta, kad ikimokyklinio ugdymo pedagogų nenutrūkstama muzikinė veikla ne muzikinių užsiėmimų metu, skatina vaikus užsiimti norima muzikine veikla, kuri jiems yra mėgiama, taip skatinant jų saviraišką. Toks muzikinės veiklos tęstinumas yra naudingas ir vaiko muzikiniams gebėjimams vystyti. Vienas pagrindinių saviraiškos skatinimo veiksnių – meninio/muzikinio ugdymo pedagogas. Tik nuo jo priklauso veiklų kompleksiskumas, pamokoje vyraujantis emocinis fonas, ugdymo ypatumai, vaikų ir mokytojo santykiai. Visa tai ypatingai reikšmingi komponentai vaiko saviraiškos potencialo galimybių sklaidai, o tuo pačiu užtikrinamas produktyvus muzikinis vaiko ugdymas. Vertinant ikimokyklinio/priešmokyklinio muzikinio ugdymo veiklas, išryškėjo, kad labiausiai vaikų saviraišką skatinančios veiklos yra muzikos (muzikinė) kūryba ir grojimas (muzikavimas). Tokios tendencijos rodo, kad kūrybinės, improvizacinės veiklos suteikia daugiau laisvės ugdytinių interpretacijoms, kurios glaudžiai siejasi su vaikų saviraiška bei kūrybinių galių išlaisvinimu. Taip pat, ikimokykliniame/priešmokykliniame amžiuje, vaiko saviraiškai skatinti palankus veiksnys yra – koncertinė veikla, renginiai ir šventės. Tokio pobūdžio renginiuose vaikai gali atsiskleisti, parodyti save bei turi galimybę savo gebėjimus pademonstruoti tėvams (kas tokio amžiaus vaikams yra ypatingai svarbu ir aktualu). Nepaisant to, tyrimo rezultatai parodė svarbius požymius, skatinančius vaiko saviraišką, tokius kaip vaiko laisvumas ir drąsa kasdieninėje vaikloje, iniciatyvos rodymas kūrybiniuose darbuose, laisvas minčių dėstymas bendraujant su pedagogais ir bendraamžiais, reiklumas pats sau bei papildomas domėjimasis bei meninės veiklos (piešimo, dainavimo, deklamavimo) praktikavimas laisvu laiku.

IŠVADOS

1. Muzikinis ugdymas – neatsiejama ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų kompleksinio ugdymo sistemos dalis. Remiantis Lietuvos švietimo reformos koncepcija, šalies švietimas visose grandyse yra orientuotas į vertybinį aspektą, kurio pamatas – formuoti įvairiapusę asmenybę. Todėl, jau ikimokykliniame amžiuje, muzikinis ugdymas yra svarbus plėtojant ir gilinant estetinę ir dorinę vaiko pasaulėjautą, aplinkos bei gamtos pažinimą, bendravimo kultūrą, *savęs* suvokimą ir vertinimą, taip prisidedant prie fizinės vaiko raidos. Visa tai ugdoma per vertybinį santykį su muzika, pasitelkiant meninę, komunikacinę, darbinę, pažintinę bei psichomotorinę veiklas. Tam užtikrinti yra svarbi ugdymo aplinka ir tinkamai paruošta medžiaga. Darni jų visuma lemia pozityvią muzikinę vaiko veiklą, kuri sudaro vientisą procesą, paremtą kompleksiniu muzikiniu ugdymu. Ikimokyklinį ir priešmokyklinį kompleksinį muzikinį ugdymą sudaro penkios pagrindinės veiklos: muzikos klausymas, dainavimas, ritmika, muzikos kūryba ir grojimas. Tokiu būdu vaikas ugdomas visapusiškai.

2. Ikimokyklinis ir priešmokyklinis vaikų amžiaus tarpsnis yra vienas pagrindinių žmogaus gyvenimo etapų, kai vyksta asmenybės formavimasis, todėl tam labai svarbu užtikrinti tinkamas sąlygas, t.y. lavinti vaiką socialiniu, emociniu bei fiziniu aspektais. Ugdant tokio amžiaus vaikus, būtina atsirinkti lavinamąsias priemones, kadangi skirtingo amžiaus vaikų grupėms būdingi ir skirtingi gebėjimai, leidžiantys įsisavinti pažinimo procesus. Teigiama, kad ikimokyklinio/priešmokyklinio amžiaus vaikai vis geriau išreiškia savo mintis ir idėjas, pasižymi lakia vaizduote, jiems būdingas tyrinėjimas bei kylantys klausimai – kaip ir kodėl kažkas vyksta. Remiantis emocine išraiška, vaikai būna nestabilaus elgesio, bijantys jiems nepažįstamų situacijų, tačiau sparčiai vystosi vaiko savivoka, todėl ankstyvajame amžiaus tarpsnyje jie žino ir supranta daugiau negu gali pasakyti. Vėliau jų suvokimu, pasaulio pažinimo aspektu, dominuoja simbolinis mąstymas, kai pradedama klasifikuoti įvairius objektus. Tokio amžiaus vaikų psichofizinė raida apima šešias pagrindines vystymosi sritis: bendrąją motoriką, smulkiąją motoriką, aplinkos pažinimą, kalbos supratimą, savitvarką ir socialinę emocinę raidą. Šių sričių vystymuisi svarbiausia aplinkos ir šeimos įtaka.

3. Saviraiška – tai žmogaus troškimas save realizuoti, tai kas jis potencialiai yra. Šis poreikis yra aukščiausias poreikių hierarchijos piramidėje bei pasireiškia tuomet, kai visi kiti žemesnieji poreikiai yra patenkinti, t.y. žmogus aprūpintas, sotus, saugus ir mylimas. Ikimokykliniame ir priešmokykliniame amžiaus tarpsnyje, saviraiška yra vienas pagrindinių ugdymo

aspektų, kurie traktuojami per kūrybiškumo ir individualumo prizmę. Tai ypatingai svarbi kaip sąlyga augti nevaržomam, atrasti save bei pažinti aplinką. Kitu atveju, saviraiškos varžymas gali sukelti rimtų padarinių vaiko raidai, emocinei būsenai, didinti nervingumą, atskirtumą ir nesaugumo jausmą. Ikimokyklinio/priešmokyklinio amžiaus tarpsnyje išryškėja kūrybinė vaiko vaizduotė, kuri laikui bėgant gali būti prarandama, jeigu neišnaudojamas jų potencialas. Todėl šio amžiaus periodu ypatingai svarbu skatinti vaiko kūrybines galias, kurios neatsiejamos nuo vaiko saviraiškos.

4. Skatinant ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų saviraišką muzikiniu ugdymu, didelę reikšmę turi emocinis komponentas, kuris suteikia galimybę prigimtinių galių plėtojei, išlaisvinant vaiko polinkius bei interesus per laisvo pedagoginio bendravimo, meninės veiklos sąlygas, kūrybinę, emocinę ir aktyvios vaikų saviraiškos atmosferą. Siekiant visavertės muzikinio ugdymo naudos atliepiant vaikų saviraišką, būtina laikytis muzikinio ugdymo kompleksiskumo, ko pasekoje, visos, anksčiau paminėtos, muzikinės veiklos, turėtų būti komponuojamos muzikiniame vaiko ugdyme. Vienos svarbiausių vaiko saviraišką skatinančių veiklų – meninė kūryba ir improvizacija. Jų realizavimą muzikos pamokoje lemia mokytojas. Kadangi ikimokyklinio ir priešmokyklinio muzikinio ugdymo ribos nėra griežtai apibrėžtos, pedagogas pasilieka teisę ugdyti vaiką visapusiškai, skatindamas jo saviraišką per muzikines veiklas.

5. Išanalizavus atlikto tyrimo rezultatus, paaiškėjo, kad muzikinis ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų ugdymas yra svarbus skatinant jų saviraišką. Nepaisant to, labai svarbus veiksnys ugdytinio savirealizacijai yra ugdymo aplinka, kurią sąlygoja įstaigos materialinė bazė, pedagogų požiūris, paremtas nuolatine ugdytinių motyvacija bei įstaigoje keliami lūkesčiai tolimesnei vaiko gerovei. Pastebėta, kad ikimokyklinio ugdymo pedagogų nenutrūkstama muzikinė veikla ne muzikinių užsiėmimų metu, skatina vaikus užsiimti norima muzikine veikla, kuri jiems yra mėgiama, taip skatinant jų saviraišką. Vienas pagrindinių saviraiškos skatinimo veiksnių – meninio/muzikinio ugdymo pedagogas. Nuo jo priklauso veiklų kompleksiskumas, pamokoje vyraujantis emocinis fonas, ugdymo ypatumai, vaikų ir mokytojo santykiai. Visa tai ypatingai reikšmingi komponentai vaiko saviraiškos potencialo galimybių sklaidai. Vertinant ikimokyklinio/priešmokyklinio muzikinio ugdymo veiklas, išryškėjo, kad labiausiai vaikų saviraišką skatinančios veiklos yra muzikos (muzikinė) kūryba ir grojimas (muzikavimas). Išryškėjusios tendencijos rodo, kad kūrybinės, improvizacinės veiklos suteikia daugiau laisvės ugdytinių interpretacijoms, kurios glaudžiai siejasi su vaikų saviraiška. Taip pat, ikimokykliniame/priešmokykliniame amžiuje, vaiko saviraiškai skatinti palankus veiksnys yra – koncertinė veikla, renginiai ir šventės. Tokio pobūdžio renginiuose vaikai gali atsiskleisti, parodyti

save bei turi galimybę savo gebėjimus pademonstruoti tėvams (kas tokio amžiaus vaikams yra ypatingai svarbu ir aktualu).

METODINIŲ LEIDINIŲ LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Budinavičienė R. (2005). *Kaip gyveni, dainele?* Vaikų vokalo lavinimas. Dainos. Lucilijus.
2. Grinevičienė N. (1999). *Mažylių žaidimai*. Kaunas: Šviesa.
3. Kavaliauskaitė N. (2000). *Katinas svajoklis*. Šiauliai.
4. Stankevičienė L. (1998). *Vaikų šventės*. Svenarijai. Dainos. Ramona.
5. Vaičienė A. (2000). *Vaikų žaidimai su muzika*. Šiauliai.
6. Vaičienė A. (2010). *Mažosios dainelės*. Papildomas leidimas. Lucilijus.
7. Vildžiūnienė R. (2007). *Lietuvos regionų liaudies dainų rinktinė*. Mokomoji knyga. Klaipėda: Klaipėdos universitetas.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Abo El Elella SS, Tawfik MAM, Abo El Fotoh W. M. M., Barseem N. F. (2017). *Screening for developmental delay in preschool-aged children using parent-completed Ages and Stages Quistionnaires: additional insights into schild development*. Postgrad Med J.
2. Aleksiupienė L. (2012). *Ansambluojant ritmo pajauta pradiniam etape naudojant informacines ir komunikacines technologijas (IKT)*. Alytaus rajono meno ir sporto mokykla.
3. Bagdonas A., Bliumas R. (2019). *Aiškinamasis psichologijos terminų žodynas*. Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
4. Barkauskaitė M. (2001). *Sociopedagoginė dinamika / Monografija*. Vilnius.
5. Bočkutė – Petronienė G. (2008). *Įdomioji psichoterapija mokytojams ir tėvams*. Versus Aureus.
6. Campbel D. (2005). *Mocarto muzikos poveikis vaikams*. Kaunas.
7. Chou C., Chu Y. (2017). *Interactive Rhythm Learning System by Combining Tablet Computers and Robots*. Appl. Sci.
8. Dagvadorj A. (2018). *Maternal socio-demographic and psychological predictors for risk of developmental delays among young children*. BMC Pediatrics.
9. Dodge D. T. (2007). *Teaching Stradegies*. Inc.
10. Dodge D. T., Colker L. J., Džeroman C. (2007). *Ikimokyklinio amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas*. Vilnius: Presvika.
11. Dodge D. T., Rudick S., Berke K. (2006). *The Creative Curriculum is a registered trademark of Teaching Strategies*. Inc. Washington, DC USA.
12. Girdzijauskienė R. (2004). *Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų emocinių išgyvenimų muzikinės veiklos metu ypatumai*. Pedagogika, nr. 72
13. Gradindaru S. (2016). *Educating the sense of rhythm in primary education students*. Timisoara Phisical Education and Rehabilitation Journal.
14. Juodaitytė A. (2003). *Vaikystės fenomenas: socialinis-edukacinis aspektas*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
15. Jusienė R. (2014). *Mažų vaikų savireguliacija*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
16. Jusienė R., Breidokienė R., Butkienė D. (2014). *Vaikams jau ketveri*. Lietuvoje atliekamo tęstinio tyrimo rezultatai ir rekomendacijos tėvams bei specialistams. Vilnius: VU.
17. Kardelis K. (2002). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas

18. Katinienė A. (1976). *5-7 metų vaikų mokymo dainuoti pedagoginės sąlygos ir galimybės*. Vilnius: Lietuvos TSR Švietimo m-ja. Pedagogikos mokslinio tyrimo institutas.
19. Katinienė A. (1978). *Ikimokyklinio amžiaus vaikų dainavimo mokymo metodika*. Vilnius: PMTI
20. Katinienė A. (1981). *Šešiamečių vaikų muzikinis auklėjimas*. Vilnius: PMTI
21. Katinienė A. (1985). *Mokytojo knyga. Muzikinis šešiamečių ugdymas*. Kaunas: Šviesa.
22. Katinienė A. (1988). *Estetinis vaikų auklėjimas darželyje*. Kaunas: Šviesa.
23. Katinienė A. (1992). *Muzikinės kultūros pradmenų ugdymas darželyje*. Vilnius: Lietuvos muzikų draugija.
24. Katinienė A. (1998). *Vaiko muzikinės kultūros ugdymas darželyje*. Kaunas: Kronta
25. Katinienė A., Vaičienė A. (2001). *Muzika vaikų darželyje*. Šiauliai: Šiaurės Lietuva.
26. King F. (2018). *Music Activities Delivered by primary School Generalist Teachers in Victoria: Informing Teaching Practice*. Australian Journal of Teacher Education.
27. Lapė J., Navikas G. (2003). *Psichologijos įvadas // Vadovėlis*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
28. Lekavičienė R., Vasiliauskaitė Z., Antinienė D., Almonaitienė J. (2010). *Bendravimo psichologija šiuolaikiškai*. Vilnius: Alma littera.
29. Lesinskienė S., Karalienė V. (2008). *Emocinės raidos įtaka tolimesniam vaiko asmenybės vystymuisi*. Vilnius: Specialiosios pedagogikos ir psichologijos centras.
30. Lietuvos Respublikos ir Mokslo Ministerija (2015). *Jūsų vaikas – ikimokyklinukas*. [žiūrėta 2021-01-11]. Prieiga per internetą:
<<https://www.smm.lt/uploads/documents/Leidiny/ikimokyklinukas1.pdf>>
31. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministras (2020). *Įsakymas / Profilaktiniai sveikatos tikrinimai sveikatos priežiūros įstaigose*.
32. Lietuvos švietimo reformos gairės (1993). Sudarė P. Daraškevičius. Kaunas.
33. Maslow A. H. (2006). *Motyvacija ir asmenybė*. Vilnius: Apostrofa.
34. *Metodinės rekomendacijos ikimokyklinio ugdymo programai rengti (2006)*. [žiūrėta 2021-01-17]. Prieiga per internetą:
<<https://www.smm.lt/uploads/documents/Pedagogams/Visas.pdf>>
35. Myers D. G. (2008). *Poligrafija ir informatika*.
36. Monkevičienė O. (1993). *Vaikų darželių programa*. Vėrinėlis. Vilnius: Lietuvos respublikos kultūros ir švietimo ministerijos Leidybos centras.

37. Monkevičienė O. (1995). *Vėrinėlis*. Knyga auklėtojai II dalis / Ikimokyklinio ugdymo turinio naujovės ir įgyvendinimo būdai. Vilnius: Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos Leidybos centras.
38. Monkevičienė O. (1997). Idėjos vaikų saviraiškai ir kūrybai / Vėrinėlio metai. Žiema. Patarėjas darželio pedagogams ir tėvams. Vilnius: Lietus.
39. Montessori M. (1922). *Mein Handbuch. Grundsätze und Anwendung meiner neuen Methode der Selbsterziehung der Kinder*. Published by Julius Hoffmann.
40. Pašvenskaitė D. (2013). *Vaikų kognityvinė ir psichosocialinė raida*. [žiūrėta 2021-01-11]. Prieiga per internetą: <https://www.zasliu.kaisiadorys.lm.lt/707_21.pdf>
41. Pikūnas J., Palujanskienė A. (2001). *Asmenybės vystymasis*. Kaunas: Pasaulio Lietuvių kultūros mokslo ir švietimo centras.
42. Restrygina A. (2007). *Šiuolaikinė muzikinio ugdymo koncepcija*. Mokytojų ugdymas, nr.8.
43. Rogers C. R. (2005). *Apie tapimą asmeniu // Psichoterapiauto požiūris į psichoterapiją*. Vilnius: VIA RECTA.
44. Strakšienė D. (2009). *Muzikos kūrinių didaktinės refleksijos ugdymas muzikavimu*. Monografija. VšĮ Šiaulių universiteto leidykla.
45. Suslavičius A., Valickas G. (1999). *Socialinė psichologija teisėtvarkos darbuotojams // Vadovėlis aukštosioms mokykloms*. Vilnius: Lietuvos teisės akademija.
46. Sutter M., Kocher M. (2012). *Trust and trustworthiness across different age groups*. Games and Economic behavior.
47. Šečkuvienė H. (2004). *Vaiko muzikinių gebėjimų ugdymas*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas
48. Švietimo ir mokslo ministerijos švietimo aprūpinimo centras (2015). *Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos // Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija*.
49. Textor I. B. (2001). *Kūrybiškumas vaikų darželyje*. Vilnius.
50. Vaičienė A. (2000). *Vaikų žaidimai su muzika // Muzikinio ugdymo aktualijos: straipsnių rinkinys*. Šiauliai.
51. *Vaikų ir jaunimo kultūrinio ugdymo koncepcija (2008)*. [žiūrėta 2021-01-04]. Prieiga per internetą: <https://www.smm.lt/uploads/documents/svietimas_pagrindinis_ugdymas_spec/Kulturinio%20ugd_%20Koncepcija.pdf>

52. Vygotsky L. S. (1978). *Mind in Society: The Psychology of Higher Mental Functions*. Cambridge: Harvard University Press.
53. Vygotsky L. S. (2005). *Appendix. In D. B. El'konin's psychology of play*. Journal of Russian and East European Psychology.
54. Visagurskienė K., Grigonienė J. (2016). *Ikimokyklinio ir pradinio mokyklinio amžiaus vaikų fizinių ypatybių testavimas ir ugdymas*. Kaunas: LSU.
55. Zhang X. (2018). *The development and application of body rhythm teaching in primary school class*. Hebei: General Research Group of Teachers' Teaching Ability Development.

PRIEDAI

Mieli ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogai,

esu Rokas Gražys, Vilniaus universiteto Šiaulių akademijos muzikos pedagogikos studijų programos studentas. Ruošiu baigiamąjį magistro darbą apie ikimokyklinio ir priešmokyklinio amžiaus vaikų saviraiškos skatinimo galimybes muzikiniu ugdymu. Prašau atsakyti į pateiktus klausimus ir Jums tinkamą variantą pažymėti „✓“ ar kitu simboliu. Primenu, kad anketoje „teisingų“ ar „neteisingų“ atsakymų nėra, man tiesiog labai svarbi jūsų nuomonė, kurią panaudosiu moksliniams tikslams.

Iš anksto dėkoju už sugaištą laiką!

Apklausa yra ANONIMINĖ,

Visi duomenys bus panaudoti tyrimui, informacija pateikta anketoje išliks konfidenciali.

Prašau nurodyti:

Jūs esate:

- Moteris
- Vyras

Jūsų amžius:

- 20-30 m.
- 31-40 m.
- 41-50 m.
- 51-60 m.
- 60 ir daugiau

Jūsų pedagoginio darbo stažas:

- 1-5 m.
- 6-10 m.
- 11-15 m.
- 16-20 m.
- 21-25 m.
- 25 ir daugiau

Jūsų kvalifikacinė kategorija:

- Mokytojas
- Vyr. mokytojas
- Metodininkas
- Ekspertas

Vaikų amžius, su kuriais dirbate:

- 1-2 m.
- 2-3 m.
- 3-4 m.
- 4-5 m.
- 5-6 m.

1. Pateikite savo nuomonę apie ugdymo aplinką:

Teiginys	Tikrai taip	Taip	Nežinau	Ne	Tikrai ne
1. Ugdytiniui sudarytos visos sąlygos save įprasminti norimoje veikloje					
2. Vaikas yra nuolat pagiriamas, paskatinamas pedagogo					
3. Įstaiga yra aprūpinta visomis priemonėmis, kurios padeda vaikui save realizuoti					
4. Teigiamas įstaigos mikroklimatas skatina vaikų domėjimąsi naujais dalykais					
5. Atviras ir nuoširdus bendravimas su vaikais - esminis veiksnys, lemiantis sėkmės situacijas ugdymo procese					

2. Pateikite savo nuomonę apie muzikinę veiklą ne muzikinių užsiėmimų metu:

Teiginys	Tikrai taip	Taip	Nežinau	Ne	Tikrai ne
1. Grupėje atliekame muzikines mankštas					
2. Laisvu laiku žiūrime muzikines pasakas					
3. Papildomai mokomės dainų ir šokių					
4. Grupėje ugdytinių kūrybiškumas atsiskleidžia labiau nei muzikinių užsiėmimų metu					
5. Vaikų pagrindines ugdomasias veiklas motyvuojau muzikiniais kūrybiniais žaidimais					

Kokia dar muzikine veikla užsiimate ne muzikinių užsiėmimų metu:

.....

.....

3. Ar sutinkate su teiginiais apie meninio ugdymo/muzikos mokytoją:

Teiginys	Tikrai taip	Taip	Nežinau	Ne	Tikrai ne
1. Mokytojo pateikiama meninė/muzikinė veikla paskatina vaiką atrasti naujų laisvalaikio praleidimo būdų					
2. Mokytojas visada palaiko vaikų kūrybines iniciatyvas					
3. Mokytojas organizuodamas muzikinę veiklą taiko netradicinius ugdymo metodus (šiuolaikines technologijas,					

integruoja užsiėmimus su kitų dalykų veiklomis)					
4. Kartais mokytojas meninius/muzikinius užsiėmimus praveda atmetinai ir nuobodžiai					
5. Ugdytiniai muzikinių užsiėmimų metu gali laisvai reikšti savo nuomonę, nes ji mokytojui yra svarbi					
6. Mokytojas aktyvus ne tik muzikiniame ugdyme, bet ir visos įstaigos veiklose					
7. Mokytojas draugiškai bendrauja ir diskutuoja su vaikais					
8. Muzikos mokytojo palaikymas ir paskatinimai padeda atsiskleisti vaiko saviraiškai					

4. Pateikite savo nuomonę apie veiklas muzikiniuose užsiėmimuose:

Teiginys	Tikrai taip	Taip	Nežinau	Ne	Tikrai ne
1. Muzikos klausymo metu vaikai kūno judesiais, veido išraiška, verbaliu ir neverbaliu kalba reaguoja į muziką					
2. Vaikai laisvai interpretuoja, apibūdina klausomus muzikos kūrinius					
3. Mokytojo parinktas dainų repertuaras iššaukia geras vaikų emocijas					
4. Vaikai drąsiai teikia pasiūlymus koreguojant dainos tekstą					
5. Vaikai noriai kuria ritminius, melodinius motyvus					
6. Šokis padeda atsiskleisti vaikų kūrybiškumui bei fiziškai save išreikšti					
7. Muzikinių kūrybinių užsiėmimų metu pastebimas uždarų vaikų polinkis improvizuoti					
8. Žaidžiant muzikinius žaidimus, vaikai patys interpretuoja sugalvodami kūno judesius, imituodami garsus					
9. Inovatyvus šiuolaikinių technologijų pritaikymas muzikinėse veiklose lavina vaiko fantaziją					

Ikimokykliniame ir priešmokykliniame ugdyme išskiriamos 5 pagrindinės muzikinės veiklos. Sureitinguokite (nuo 1 iki 5), kuri, Jūsų manymu, muzikos pamokos grandis svarbiausia skatinant vaiko saviraišką:

Muzikos klausymas	Dainavimas	Ritmika	Muzikos kūryba	Grojimas

5. Pateikite savo nuomonę apie ugdytinių koncertinę veiklą, renginius ir šventes:

Teiginys	Tikrai taip	Taip	Nežinau	Ne	Tikrai ne
1. Įstaigos renginių metu vaikui sudarytos sąlygos save parodyti kitiems					
2. Švenčių metu vaikas išreiškia pasitenkinimą, galėdamas savo gebėjimus pademonstruoti tėvams					
3. Įstaigos administracijos palaikymas ir pagyrimai skatina vaikus aktyviau dalyvauti visuomeninėje/koncertinėje veikloje					
4. Vaikai kartais konkuruoja tarpusavyje dėl tam tikro vaidmens šventėje					
5. Visos įstaigos grandys (administracija, pedagogai, specialistai, ugdytiniai) bendradarbiauja tarpusavyje, siekiant užtikrinti palankias sąlygas vaiko saviraiškai koncertinėje veikloje					

6. Kaip manote, kokie požymiai (pa)rodo vaiko savirašką?

Teiginys	Tikrai taip	Taip	Nežinau	Ne	Tikrai ne
1. Vaikas jaučiasi laisvas, drąsus kasdieninėje veikloje					
2. Vaikas niekieno neskatinamas rodo iniciatyvą kūrybiniuose darbuose					
3. Perdėtas aktyvumas ugdomosiose veiklose					
4. Noras varžytis su bendraamžiais					
5. Laisvai dėsto savo mintis bendraudamas su pedagogais ir bendraamžiais					
6. Vaikas iš pedagogų reikalauja papildomų kūrinių (dainų, eilėraščių, pasakojimų)					
7. Vaikas yra reiklus pats sau – ruošdamasis renginiams siekia geriausių rezultatų					
8. Giriasi, kad namuose laisvu laiku atlieka papildomų kūrybinių darbų (piešia, dainuoja, deklamuoja tėvams)					

DĖKOJU UŽ ATSAKYMUS!